

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Ecclesiasticae Pars ...

Historiae Ecclesiasticae Pars Tertia, Qva Continentvr Hermiae Sozomeni
Salaminij lib. 9. Euagrij Scholastici Epiphanensis lib. 6

Christopherson, John

[Köln], 1569

Hermiae Sozomeni Ecclesiasticae Historiae Liber Sextvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12718

HERMIAE SO- ZOMENI ECCLESIA- STICAE HISTORIAE LI- BER SEXTVS.

*De Iuliani in Persas expeditione & quòd ibi
deuictus, lethale vulnus accepit, ac quid Liba-
nius de eius interfecatore prodiderit.*

CAPVT I.

Vnt iam suprà à me commemorata ea omnia, quæ ecclesijs accidisse, regnante Iuliano, cognoui. Cui ineunte vere cum visum esset prælio contra Persas decertare, properè fluuiù Euphratem trajcit. Atque prætergressus Edeßam propter odiù fortasse incolarù (quippe ciuitas illa iam vsq; ab apostolorù tēporibus vniuersa Christianã religionē professã fuerat) ad Carras venit. Quo in loco cū delubrù Iouis offendisset, hostias immolauit, & suo more precatus est. Quare cōfecta, ex copijs, quæ ipsum comitabatur, armatos hoës ad viginti millia misit ad fluuium Tigrim, partim vti locis eum fluuium tangentibus præsidio essent, partim vti sibi, cū eos fortè accerferet, opportuno tēpore adesse possent. Porro literas ad Arfacium præsidè Armeniæ, & Romanorù sociù scripsit, vt in hac expeditione subsidio sibi veniret: quibus quidè in literis de se extra modù gloriosè prædicare, se vt valdè ad imperium gerendum idoneum insolenter extollere, & vt amicum illis, quos ipse pro Deis habuit, arroganter esseire: Constantium autem, cui successerat, velut ignauum & impium cōiitijs lacerare, ipsi denique Arfacio verbis admodum cōtumeliosis minitari nõ veritus est. Et quoniã eū Christianù esse acceperat, quò suã in eū augeret contumeliã, etiã nefandas in Christum blasphemias loqui (istud enim nusquam non audacter agere conue-

cōsueuerat) cū superba quadā iactatione cōtēdit: cui etiam significauit deū, quē coleret, nequanq̄ eū defensurū, si imperata negligeret. Quibus rebus ritē, vt ipse putabat, constitutis, acceptis secū copijs Romanorum, eas per Assiriā ducit: atq; vrbibus quibusdā & castellis partim proditione, partim bello captis, sine vlla cōsyderatione aut consilio, ad ea solum quæ ante pedes erant, nullam eorum, quæ à tergo reliquit, rationem ducens, neque quòd sibi eadem via reuertendum esset, animo complectens, oculos adiecit: & quemcunque locum cepit, eum miserandum in modum populatus est: cellas penarias, & alia id genus ædificia partim subruit, partim incendit. Dum autem proficiscebatur ad Euphratem, non longè abfuit Ctesiphonte. Est ea quidem vrbs magna, & iam loco Babylonis, sedes regia est Persarum. A qua non longè fluit Tigris. Ac cum nauibus propter terram interiectam Ctesiphontem appellere non posset, cunīque necessariò cogi videretur, aut vrbem illam præterire, aut nauigia relinquere, tandem quibusdam captiuis de ea re rogatis, fossam repperit temporis longinquitate obstructam oppletamque, qua naues transmitti possent. Itaque effossa inde egestaque colluue, qua nauibus posset esse impedimēto, Euphratē per eam in Tigridem deriuauit. Atque hac nauibus cum exercitu traductis, ad vrbē venit. Verū cum Persæ magno apparatu equitum, armorum, & elephantum instructi, ad ripas Tigris apparerent, & Iulianus videret exercitum suum in terra hostili inter duos maximos fluuios obsessum, & siue ibi maneret, siue eadem via reuerteretur, in periculo versari fame intereundi, præsertim vrbibus & pagis, per quos venerat, vastatis, & nullas iam res ad com meatum necessarias habentibus, præmijs celetibus propositis, milites in ludis circensibus spectādīs occupatos tenuit. Interim verò nauiculariis mādātum dederat, vt nauium onera, & com meatū exercitus abijcerent, eo cōsilio, vt milites (sic equidē audiui) cum viderent se propter rerum ad victum necessariarū penuriam in periculo vitæ cōstitutos, maiores animos sumerent, & alacrius cum hostibus pugnarent. His rebus ita comparatis imperator, vocatis ad se post cœnā ducibus ac ceterionibus, milites nauibus imponēdos curat. Illi, Tigridem

Q iij

noctu

SOZOMENI HISTOR.

noctu traiecto, vbi iam ad vltiores fluminis ripas appul-
 sum est, nauibus egrediuntur. Ex Persis autem, qui eorum
 aduentum sentiebant, defendere se, & mutuò cohorta-
 ri cœperunt: alij adhuc dormientes, à Romanis oppressi
 sunt. die verò illucescente, committitur prælium. Romani
 multis & ex suis amissis, & ex hostium copijs interfecis,
 primùm fluum traiciunt: deinde castra ante Ctesiphontem ponunt. At quoniam placuit imperatori non vltius progredi, sed in sui imperij fines redire, nauibus propterea succensis, quod propter earum custodiam multum milites causarij essent, ad reuertendum se parant, fluuio Tigri ad leuam relicto. Atq; primùm captiuorū ductu, in regionē fertilē & omnibus abūdātē rebus ad vitā necessarijs veniūt. At postea senex quidā, qui pro omniū Persarū libertate mortē oppetere cupiebat, primū à Romanis dedita opera se capi permisit, cū tamē præ se ferret, inuitū se captū esse. Deinde ad imperatorē deducitur. Tū rogatus de via, & vera dicere visus, persuasit Romanis fore, vt si ipsum sequerentur, celerrimē cū exercitu suo ad suos ipsorum fines peruenirent: & quòd iter solū triduo, ad summū, quadriduo molestū & difficile esset, & quòd pro eo tēpore comeatū secū ferre deberent, propterea quòd terra deserta erat & inculta. Imperator igitur astuti senis verbis inductus constituit illac proficisci. Vbi verò aliquantò longius processerunt, & confecto iā tridui itinere, in locis eisdem impediti hæserunt, senex captiuus vocatus in quæstionem, confitetur se pro salute suorum vltro ad mortem gradi, & paratum esse omnia cruciamentorum genera lubenter subire. Cum autem copia Romani partim itineris longitudine, partim inopia rerum ad victum necessariarum animos demitterent, in eas iam languentes exercitus Persarū impetū facit. At graui prælio facto, de repente violentus excitatus vêtus, cœlū solemq; nubibus obduxit: aeri admiscuit puluerē. Ac cum tenebræ vndiq; & crassa caligo circumfusa esset, eques quidam incitato cursu, hasta imperatorem percussit, lethaleq; ei infixit vulnus: quem cum ex equo deiecisset, abiit, penitus ab omnibus ignotus. Quem Persam nonnulli, alij Saracenum fuisse prædicant. Sunt etiam, qui militem Romanum eum fuisse affirmant: hancq;

hancque ei plagā ideo imposuisse, quòd iniquo animo ferret illum temeritate & audacia exercitū Romanum in tanta pericula coniecisse. Porro Libanius Syrus, Sophista, cōsuetudine ei & amicitia coniunctissimus, de eius interfectore scribit ista. Si quisquam sit, qui aueat audire, quisquā eum interfecerit, nomen equidem non habeo dicere. Sed quòd ex hostium numero non fuerit, est argumento planè evidentissimo, cum nemo hostis ob plagam illi inflictam sit quicquam honoris à rege Persarum consecutus. Imò verò tametsi rex eius interfectorem per præcones ad dignitatis gradum vocauit, & pollicitus est se eum, si vellent cōparere, amplis præmiis remuneraturū, tamen ne cupiditate quidem honorum inductus quisquam hoc facinus sibi arrogauit: & propterea magna hostibus habenda est gratia, quòd rerum, quas minimè gessissent, gloriam sibi neutiquam attribuebant, sed faciebant nobis potestatem interfectorem inter nos ipsos conquirendi. Nam quibus, dum viueret, incommodare visus sit, hi quoniam secundū leges ab eo sancitas minimè vitam instituebant, idcirco & olim eius vitæ insidias struxerant, & iam facultatem nacti ei vitam ademerunt. Huc accessit quoque cum alia iniuria, quæ eos ad facinus istud impulit, quæ tamen eo regnante nihil præstare potuit, tum maximè deorum cultus, cui illi de industria prorsus aduersati sunt.

Quòd ultore Deo è medio sublatu est, & de visis quibus plerisq; mors eius significabatur, deque responso illo, quòd fabri filius seretrū illi fabricabat, & quòd haustum è vulnere sanguinem, in Christū iaculatus est, & quantæ clades propter illum vniuersum Romanum imperium exceperint.

CAPVT II.

ATque dū ista scribit Libanius ad hūc modū, subindicare vult interfectore Iuliani Christianū fuisse, quod fortassis verū erat. Neq; enim incredibile est quendā è militū numero id temporis animum induxisse, quòd nō Gentiles solū, verū etiā alij oēs eos, qui tyrannos quondā

Q iiii occide-

SOZOMENI HISTOR.

occidebant, ad nostram vsque ætatem admodum laudare solent, quippe qui pro omnium libertate mortem oppetere non dubitarent, sicque etiam ciuium, cognatorum, & amicorum salutem lubentibus animis tuerentur. Atque agrè certè reprehendi potest, præsertim cum propter Deū & religionem, quam approbabat, tam fortem ac strenuum se ostenderit. Equidem quisnā huius cædis administer fuerit, nihil certi possum dicere, præter ea, quæ modò dicta sunt. Sed tamen vt hi, qui de ea re consentientibus sententiis differūt, affirmāt, vera sane est ea opinio, quæ est ad nos perlata, quæ tradit eū vltione diuina è medio sublatū esse. Cuius rei certissimum argumentum est, diuina visio, quam cuidam ex necessariis eius oblatam accepi. Nam dicitur, cum ad Iulianum, qui iam erat in Perside, ire maturaret, in loco quodam, qui erat in via publica situs, diuersatum, & ædium penuria coactum in ecclesia, quæ ibi erat, dormiuisse, & secundum quietē vel rem gestam vidisse, vel saltem somniasse, complures ex apostolis & prophetis in vnum coactis, grauitè de imperatoris contumelia aduersus ecclesias facta conquestos esse, iniuisseque consilium, quid in hac causa faciendum esset. Ac cum diu de ea re esset deliberatum, & adhuc eorū animi velut in dubio versari viderentur, duos è medio surgentes, cohortatos reliquos, vt bono animo essent, propereque tanquā ad delendum Iuliani imperium è concilio egressos. Hominem illum, qui has res tam admirabiles contemplatus fuerat, iter de cætero neglexisse. Atq; dum metu perculsus, hæsitaret, quis huius visionis exitus futurus esset, secundo eodem in loco somnum cepisse, vidisseque eundem apostolorum & prophetarum conuentum: atque ex improviso velut è via in concilium ingressos illos, qui superiore nocte ad Iulianum expugnandum abierant, cæterisque nuntiasse eum occisum esse. Eodem die Dydimus, vir ecclesiasticus, & diuinæ sapientiæ ac pietatis perstudiosus, Alexandria ætatem degens, supra modum dolebat, non modò ob imperatoris scelera contra Christianam religionem admissa, sed etiam quòd cæco errore vagabatur, & ecclesias contenebat. Itaq; ieiunare, & deū hac de re supplex orare cepit. Qui cum ob hanc causam animo adeo sollicito ac mœsto esset,

esset, vti sequenti nocte nihil comederet, fortè in solio as-
 sidens, somno oppressus est: atq; velut extra se positus, vi-
 debatur sibi videre equos albos in aere cursare: & qui in
 eis vehabantur, eos ita prædicare: Nuntiate Dydimò, ho-
 die Iulianum hac ipsa hora interfectum esse, ipseq; idè illud
 Athanasio episcopo significet. Didymus igitur illico som-
 no solutus, surrexit, cibumq; cepit. Ac de visione tum fami-
 liaris Iuliani, tum Didymi ista equidem accepi: & neuter
 eorum, in his quæ fuerat contemplatus, à veritate aberravit,
 sicut postea indicatum est. Quod si cuiquam hæc non
 factis videantur ad ostendendum eum Dei nutu, cuius eccle-
 sias vastabat, trucidatum esse, is reuocet etiam in memo-
 riam vaticinationem, quam vir quidam ecclesiasticus præ-
 dicebat. Nam cum Iulianus bellum esset contra Persas fa-
 cturus, & minatus fuisset se post bellum ecclesias grauitè
 afflicturum, & petulanter insultaret, filium fabri nihil illis
 afferre posse subsidii, vir quem dixi modò, hanc de eo pro-
 nuntiauit sententiam: Iste fabri filius arcam ei ligneam ad
 mortem parat. Porro autem ille ipse Iulianus post plagam
 acceptam ex aliqua parte intellexit à quo læsus fuisset, neq;
 calamitatis suæ causam omnino ignorauit. Dicitur enim,
 cum erat sauciatus, sanguinem è vulnere expressum, in æ-
 rem proiecisit, & velut in Christum sibi apparentem in-
 tuitus, eum suæ necis insimulasse. Alij autem memorant
 eum, cum sanguinem manu ostendisset, illum in aërè ie-
 cisit, perinde atque soli iratum, quòd Persis venisset sub-
 sidio, & se non seruasset incolumè, præsertim cum suæ na-
 tiuitatis, sicut astronomorum scientia indicabat, velut do-
 minus esset & moderator. At cum esset reuera moriturus,
 vtrum Christum viderit nec ne, vti solet accidere, quando
 anima è corporis custodia egreditur, & res diuiniore, quàm
 quæ ab homine conspici possint, videt, haud equidem ha-
 beo dicere. Neque enim istud ab adeò multis dicitur: ve-
 runtamen, vt planè falsum, reiicere non audeo: quippe cum
 credibile sit alia etiam his multo admirabiliora contigisse
 non alia de causa, quàm vt constare possit religionè Chri-
 stianam non hominum studio & industria constitutam sta-
 bilitamq; esse. Deniq; toto tempore, quo iste regnauit im-
 perator, deus visus est grauitè commotus esse, & propterea

Q v impe-

SOZOMENI HISTOR.

imperium Romanū permultis in nationibus ei subiectis
 variis calamitatū generibus affligi permisit. Nā terra gra-
 uissimis motibus continenter concussa, & ædificiis ruen-
 tibus, neque domi cuiquam, neque sub diō versari tutum
 erat. Atque vti ex his, quæ mihi narrata fuerint, coniectu-
 ram facio, vel eo ipso imperante, vel secundum saltem gra-
 dum post imperatorem obtinēte, clades Alexandria vbi
 Aegypti inflicta, accidit. Quo quidē tempore mare cum
 in suum locum recessisset, denuō imperu repentino æstu-
 ans, extra suos terminos erupit, & longē lateq; aridum va-
 dis obruit: adeō vt cum aqua recessisset, scaphæ marinæ in
 domorum tegulis repertæ sint. Atq; eo die, quo ista acci-
 derūt (quem *γενέσις* id est, natalitia terræ motus vocant)
 festum quotannis Alexandrini etiamnum agunt. In quo
 quàm plurimis per totam urbem lucernis accensis, & pre-
 cibus ad gratias Deo agendas fufis, cum magno splendore
 hunc diem festū, & non minore cum reuerentia celebrant.
 His accedunt diutinæ siccitates, quæ eiusdem imperatoris
 temporibus & fructus, & aeris salubritatem labefactarūt.
 Hinc tanta rerum ad victum necessariarū penuria orta est,
 vt homines fame compulsi, pabulo, quo animalia ratione
 carentia vti solent, vescerentur. Quinetiam pestis secuta
 est, quæ suos secum aduexit morbos, & hominū corpora
 extinxit. Verū de Iuliano hæc hætenus.

*De Iouiani imperio, & quòd suscepto regno multa
 iustè legitimeq; statuerit. CAP. III.*

Post Iulianum, communi exercitus cōsensu Iouianus
 capessit imperium. Quem cū milites in hostili terra
 imperatorem delegissent, ipse se Christianum esse cla-
 ra voce professus, imperium recusauit: neque imperii in-
 signia vsq; eo suscipere voluit, quoad milites, cognita re-
 cusationis causa, se itidē Christianos esse clamassent. Ac
 cum rerum status in periculo constitutus esset, & propter
 malam Iuliani gubernationem admodum perturbatus, &
 exercitus penuria commeatus valdè laboraret, necesse ei
 videbatur, pactis quibusdam conditionibus, pacem cum
 Persis facere, & ob eam causam aliquid de tributis, quæ
 Roma.

Romanis antè pensitauerant, remittere. Cumq; præterea experientia didicisset imperium propter iram diuinam in Iulianum, qui ante ipsum regnauerat, accensam, acerbè afflictatū fuisse, abiecta omni cunctatione, scripsit ad præfides nostratum prouinciarum, vt in ecclesias frequentes conuenirent, & diuinum numen studiose colerent, docerentque suos solam religionem Christianam verum Dei cultum in se complecti. Porro ecclesiis, & clericis, viduis & virginibus immunitatem reddidit, & si quid aliud vel ad commodum, vel ad honorem religionis nostræ à Constantino ac liberis suis aut donatum, aut lege sancitum fuisset, postea autem à Iuliano illis ablatum. Misit item ad secundum præsidem generalem edictum, quod iubebat, vt qui sacratam virginem vel ad nuptias contrahendas pelli-
Adiudice Lu-
therani
 cere conaretur, vel lasciuo solum obtutu aspiceret, maxime omnium si per vim rapere tentaret, capitis supplicio mulctaretur. Istam legem ideò tulit, quòd quidam improbi viri, regnante Iuliano, tales virgines vel vi, vel persuasione ad hanc corruptelam inductas sibi connubio iunxissent: quemadmodum fieri solet, cum religionis statu perturbato, turpis libido id genus sceleris consciscendi impunitatem proponat.

Quòd denuò motus in ecclesia exorti sunt, & de Antiocheno concilio, quod fidem Nicanā confirmauit, & quid ad Iouianum Imperatorem scripserit. CAPVT IIII.

IAM verò quæstiones de integro & disputationes de doctrina fidei ab ecclesiarum præfidibus agitari ceptæ sunt. Nam dū regnabat Iulianus, propterea quòd summa religionis Christianæ omnino in discrimine versabatur, à disceptando omnes se temperarunt: communiterque inter se Deum supplices orabant, vt ipsis propitium se ostenderet. Atque ita natura humana comparatum est, vt cum ab exteris iniuriam acceperint, cum suis concordiam habeant & pacem: cum autem sint malis ab exteris importatis liberati, ipsi inter se seditionem & discordiam concitent. Sed quibus rebus, aut gētibus istud acciderit, non est

SOZOMENI HISTOR.

non est in præsentiarum commemorandum. Per idem ferè
 tēpus Basilius episcopus Ancyrae, Siluanus Tarfi, Sophro-
 nius Pompeiopolis, & alij, qui vnà cum his sunt hæresim
 Anomianorū auersati, & filium patri non consubstantia-
 lem, sed substantia similem dixerunt, libellum ad impera-
 torem mittebant: in quo fatebantur gratias Deo agendas
 esse, quòd eum imperio Romano præfecerat. Postulabātq;
 vt vel acta concilij Ariminensis, ac Seleucensis rata mane-
 rent, & ea quæ quorūdā studio ac potētia decreta fuissent
 abrogarentur, vel vt modus ille, qui ante concilia habita
 in ecclesijs seruatus fuisset, teneretur: dareturque potestas
 omnibus vbiq; episcopis, vt quo in loco ipsi vellent, se-
 paratim, nullo alio cū illis cōmunicāte in vnū conuenirēt,
 & vt ea, quæ instituebātur à nōnullis, qui aliquid seorsum
 moliri, & ita homines in fraudem impellere cuperent, vt
 regnante Constantio acciderat, neutiquā ex eorum sentē-
 tia procedere permitterētur. Significabant etiam se ad ca-
 stra nolle accedere, ne molestiam ei exhibere viderentur.
 Attamen si ipse eis copiam faceret, se suis ipsorum vsos iu-
 mentis, hoc perlubenter facturos. Atq; hi quidē ista scrip-
 sere ad Iouianum. Eodem tempore, concilio Antiochiæ
 Syriæ conuocato, fides concilij Nicæni confirmata est, i-
 biq; omnium sententiis decretum, vt filius patri sine con-
 trouersia consubstantialis esse crederetur. Huic concilio
 interfuere, Meletius, qui id temporis ecclesiam Antioche-
 nam gubernabat, Eusebius episcopus Samosatenus, Pelagi-
 us Laodiceæ, quæ est vrbs Syriæ, Acacius Cæsareæ Palæsti-
 næ, Irenion Gazæ, & Athanasius Ancyre episcopus. Qui-
 bus rebus confectis, concilij decreta significabant impera-
 tori per literas scriptas his verbis.

*Sanctissimo deoq; charissimo domino nostro Iouia-
 no, Victori, Augusto, concilium episcoporum Antio-
 chie in vnū ex varijs prouincijs conuocatorū. S.*

TVā pietatē, imperator sanctissime, cum primis labora-
 re, vt ecclesiæ pax & concordia stabiliatur, nobis ex-
 ploratū est. Neq; sumus nescij te sapiēter cōsyderaf-
 se, formam veræ & orthodoxæ fidei ad hanc concordiam,
 confir-

confirmandā valere maximè. Idcirco ne in eorū numero,
 qui doctrinam veritatis, adulterare student, habeamur, vi-
 sum est tuæ prudentiæ significare, quòd fidem sancti con-
 ciliij iam olim Nicææ congregati & approbemus, & tene-
 amus: quādoquidem vocabulum **CONSUBSTANTIALIS**,
 quod quibusdam videtur parum rectè in ea positum, est
 proba à patribus commodaque interpretatione explana-
 tum: quæ quidem interpretatio ostendit filium ex patris
 substantia genitum: patri secundum substantiam similem:
 & neque affectionem ullam in eius inexplicabili genera-
 tione debere intelligi, neque vocabulum substantiæ apud
 sanctos patres ad consuetudinem Græci sermonis capi,
 sed ab illis poni ad euertendum illud pestiferum dogma,
 Christum scilicet ex nihilo ortum esse, ab Ario impiè in-
 troduitum: quod etiam isti Anomiani, id est, qui filium pa-
 tri dissimilè statuunt, nuper exorti, multo audacius impu-
 dentiùsq; ad ecclesiæ concordia labefactandā asseuerant.
 Quamobrè exemplar fidei ab episcopis Nicææ coactis ex-
 politæ (quam sane vehemèter amplectimur) his literis qui-
 bus animorū nostrorū sententiā tibi declarauimus, subiū-
 gere placuit. Atque hæc quidem decreuere episcopi, qui
 eo tempore Antiochiæ in vnum conuenerant, formulāq;
 fidei à concilio Nicæno editam, eisdem verbis, quibus e-
 rat conscripta, suis literis subiunxere.

*De magno Athanasio, qui maiorem in modum ab
 imperatore colebatur, quodque Aegypti
 ecclesiæ illi traditæ sunt, & de
 magni Antonij visione.*

CAP. V.

DUM hæc gerūtur Athanasius etiā episcopus Alexātri-
 æ, cōsilio suo cū quibusdā ex familiaribus suis cōmu-
 nicato, necessariū putauit imperatorē, qui Christianus
 erat, visere. Atque profectus Antiochiā, postulata sua
 imperatori exponit. Sunt tamē, qui dicunt, imperatorē eū
 ad se accersiuisse, vt quid de religione, & sana doctrina agē-
 dum esset ab illo cognosceret. Vbi verò res ecclesiæ ritè,
 quoad eius fieri poterat, constituerat, de reditu cœpit co-
 gitare. Euzoius autē episcopus sectæ Arianzæ Antiochiæ,
 Proba-

S O Z O M E N I H I S T O R .

Probatium eunuchum, sectæ eiusdem Alexandriæ antefi-
 gnanū constituere laboravit. Lucius igitur genere Alexan-
 drinus, vnus ex presbyteris, quos Georgius ordinauerat,
 cum Euzoii eiusque fautores istud instituisent, ad impe-
 ratorem accedit: grauitur criminatur Athanasium, primum
 quòd toto tēpore, quo episcopatū gesserat, criminibus im-
 plicatus tenebatur: deinde quòd à superioribus imperato-
 ribus sæpe erat exilio condēnatus: postremò quòd author
 discordiæ in religione, & tumultus extiterat. Itaq; postulat,
 vt alter eius loco ecclesiæ Alexandriæ crearetur episco-
 pus. At imperator (norat enim insidias, quæ erāt tū Atha-
 nasio paratæ) criminibus ei illatis neutiq; auscultauit: sed
 Lucio quidē cum minis adiectis, in mandatis dedit, vt qui
 esceret: Probatio autē, & alijs eunuchis, quos circū se habe-
 bat, vt pote eiusmodi tumultuum authoribus imperauit, vt
 tandem modestiam discerent. Athanasium verò, quē præ-
 sens congressus & colloquiū ei charissimum reddiderat,
 misit in Aegyptū cum mandato, vt quo sibi luberet modo
 ecclesias & populum regeret. Nam dicitur illum tū ob vir-
 tutē, qua præditus erat, tum ob vitam piē actā, tum denique
 ob prudentiam, & præstantiam doctrinæ laudasse plurimū.
 Ad hunc modum ergo fides in concilio Nicæno stabilita,
 quanquam ad aliquod temporis spatium interiectū, vt se-
 præ docuimus, oppugnata fuerat, tamen isto imperatore re-
 gnante, caput denuò extulit. Verū non ita diu post pa-
 ri ratione agitari cœpit. Nam non in his solum, vt est veri-
 simile, quæ temporibus Constantij ecclesiæ contigerunt,
 prædictio Antonij monachi expleta est, sed restabāt adhuc
 ea, quæ postea sub Valente facta sunt. Traditum est enim
 Antonium priusquam Ariani, essent ecclesiarum potiti gu-
 bernaculis, regnante Constantio, secundum quietem mu-
 los altare insultantes calcibus & sacram mensam euerten-
 tes vidisse: illicoque prædixisse tumultum ex adulterinis
 permixtisq; doctrinis ortum, & rebellionem ex illis, qui
 alienā ab ecclesia Catholica opinionem tenerent, excita-
 tam ecclesiam dei postea occupaturam. Atq; hæc quidem
 verè ab eo & visa esse, & prædicta, res cū quæ ante hoc tem-
 pus, tum quæ post accidebant, manifestò declararunt.

Louiani

Iouiani mors, & de vita Valentiniani, et ipsius in Deum fiducia, & quomodo ad imperiū peruenit, & quòd Valentē fratrem suū in imperij partem assumpsit, & de opinionum & morum eorundem discrepantia. CAPVT VI.

Iouianus verò imperij administratione circiter octo mēses perfunctus, dum proficiscitur Constantinopolim, in Dadastanis, qui est locus Bithyniæ iter vias mortē obit, vel quòd largius, vti quidam prædicāt, cœnauerat, vel quòd odorem domus, in qua dormiebat, recens calce illite ferre non poterat. Nā multis carbonibus quò locus tepesceret, ibi accēsis (erat enim iam hyems) vaporem inde excutatum, parietes supra modum madefecisse dicunt. Vbi verò exercitus venit Nicæam, urbem Bithyniæ, Valentinianum virum bonum, & dignum planè imperio imperatōrē declarant. Nā ibi tum fortè aderat, ab exilio reuersus. Fertur enim Iulianum, cum summā imperij Romani administraret, istū Valentinianum, qui præfectus cohortis erat, ex albo militum, qui in exercitu Iouiani vocabantur, exemisse, & perpetuo addidisse exilio: simulatione quidem, quòd milites sibi subiectos, cum contra hostes pugnandum esset parum commodè instruxerat, sed reuera hinc inductus est. Cum Iulianus adhuc in Gallia, quæ ad occidentem solem vergit, ætatem ageret, ad quoddam delubrum iuit sacrificatum: simulque cum eo fuit Valentinianus. Nam Romanis vetus erat mos, vt præfecti militum, qui Iouiani & Herculiani vocabantur (sunt hæ quidem duæ cohortes ex militibus primariis constitutæ: quarum altera ad Hercule, ab Ioue altera nomen traxit) imperatōrē proximè à tergo præsidij causa sequerentur. Valentinianus autem cum esset limè delubri trāsgressurus, & sacerdos ritu Gētilitio virides oliuæ ramusculos madefactos manu tenens, introeuntes illis aspergeret, gutta in suam vestem delapsa, ægrè admodum & grauiter tulit. Christianus enim erat, & propterea Sacerdotem, qui ipsum aqua asperferat, conuictis adoritur. Aiunt præterea eum, etiam imperatore Iuliano inspectante, tantū vestis suæ cū ipsa gutta excidisse abiectis-

SOZOMENI HISTOR.

abiecisseque, quantum gutta madefecerat. Vnde Iulianus ei admodum insensus iratusque, non multo post condemnauit exilio, ut nimirum Melitinam, urbem Armenia, perpetuo incoleret: causa quidem simulata, quod milites sibi subiectos negligenter admodum gubernasset. Noluit enim videri propter religionem villo eum afficere incommodo, ne inde aut martyris, aut confessoris honos illi tribueretur. Siquidem hac de causa alii etiam Christianis pepercit, quia videret eos ex periculis susceptione uti supra demonstratum est, tum gloriam sibi consequi, tum religionem ac fidem Christi vehementer confirmare. Ac simul ut imperium Romanum Iouiano delatum est, iste Valentinianus ab exilio Nicaam reuocatus, mortuo iam forte Iouiano, & consilio ab exercitu, & his, qui tum primos magistratus gerebant, inito, omnium suffragiis imperator deligitur. Postea vero quam insignia suscepit imperij, & milites clamarent, ut alterum sibi velut socium imperij adiungeret, me, inquit, ad imperandum deligere, o milites, penes vos erat: sed cum iam a vobis delectus sim, consortem imperij, quem postulatis, non in vestra, sed in mea solius potestate deligere situm est. Quinetiam vos, qui meo iam imperio subiecti estis, conquiescere: me autem, utpote imperatorem, quid agendum sit, considerare conuenit. Atque hac oratione id temporis milites affatus, eorum minime cessit sententia. Verum haud multo post profectus Constantinopolim, fratrem consortem imperij declarauit. Atque partes imperij, quae ad solem orientem spectant, ei tradidit: quae autem ab Illyriis ad Oceanum occidentalem pertinent, quinetiam omnem e regione continentem ad extremas usque oras Libyae suae ipsius subiecit ditioni. Ambo quidem professione Christiani erant, sed tamen opinione discrepabant & moribus. Nam Valens quoniam salutari aqua baptismatis exiaret, Eudoxio episcopo ad illius mysterij initiationem ministro usus est, fidei Arianae addixit: atque iniquo animo passus est, quod non sibi liceret omnes vi ad eandem secum opinionem amplectendam cogerere. Valentinianus autem fidei concilii Niceni adhaerescens, sicut iis, qui ei fauebant, opitulatus est, sic contrariam doctrinam sequentibus nihil omnino exhibuit negotij.

Quod

Quòd rursus ecclesijs perturbatis concilium Lampfaci coactum est, & quòd Ariani qui Eudoxium sequebantur, cum superiores essent, illos qui fidem orthodoxam tenebant, unà cum Methodio ecclesijs submouebant. CAP. VII.

Vbi verò decessit Còstantinopoli Valentinianus, per Thraciam Romam versus iter fecit, episcopi Helleponti & Bithyniæ, & alii omnes, qui filium patris consubstantialem asserendum putabant, mittunt ad eum pro se legatum Hypatianum Heracleæ, quod est oppidum Perinthi, episcopum, oratum ut sibi de doctrina fidei ritè constituenda in unum conueniendi potestas permitteretur. Qui cum venisset ad Valentinianum, & episcoporum postolata ei exposuisset, respondit ille, sibi, qui vnus è laicorum numero erat, non licere se eiusmodi negotiis interponere: & ideo sacerdotes & episcopi, inquit, quibus hæc curæ sunt, seorsum per se, vbicunq; ipsis lubitum fuerit, in unum conueniant. Quo responso ad legationem Hypatiani dato, Lampfaci concilium cogunt. Atq; vbi ad bimestre spatium de rebus fidei deliberatum est, tandem decernunt acta Constantinopoli, opera ac studio Eudoxii & Acacii cum suis sancita abroganda esse: de inde formulam fidei, quam velut ab episcopis occidentalibus editam explodendam protulerant, quosdamq; ad eidem subscribendum impulerat, facto promisso, quòd opinionem eorum, qui filium patri dissimilem prædicant, penitus reiicerent: cui promisso neuitiquam steterunt. Tum doctrinam illam ratam fore, quæ filium patri substantia similem asserit. Nam adiectionem huius vocis, SIMILIS, ad planam personarum distinctionem necessariam esse. Porro formulam fidei in consecratione ecclesiæ Antiochenæ editam, & Seleuciæ omnium episcoporum consensu confirmatam, in omnibus ecclesijs tenendam. Quinetiam ut qui ab his qui filium patri dissimilem asseuerabant fuissent abdicati, suas ipsorum sedes, utpote ecclesijs per nefas eiectioni, denuò reciperent. Quòd si quis eos insimulare vellet, pari periculo obnoxium fore. Iudicesq; còstitui episcopos tum illius gètis orthodoxos,

R. tum

SOZOMENI HISTOR.

tum alios, qui ex finitimis prouincijs ad eam ipsam conuenirent ecclesiã, in qua testes sunt rerũ à singulis in vita gestarũ. Quæ cũ decreuissent, & Eudoxianos non uocassent solũ, uerũ etiã locũ illis dedissent pœnitentiæ, hiq; tamẽ minimẽ obtẽperarent, decreta omnibus ubiq; ecclesijs significarũt. Ac quoniã suspicabãtur (uti erat certẽ uerissimile) Eudoxiũ aulã imperatoris ad suis partibus fauendũ in ducturũ, atq; ipsis calumniã intenturũ, statuerunt eius conatum prauertere, & acta concilij Lampfaceni imperatori indicare. Quod & fecere. Siquidẽ Valenti è Thracia reuertenti (fratrẽ enim Romã antiquã proficiscentẽ aliquod dierum uia comitatus fuerat) Heracleã obuiã fiunt. At uerò Eudoxius & imperatoris & aulicorũ animos iã, ut uolebat, sibi conciliauerat. Itaq; imperator legatis, qui ex concilio Lampfaceno uenerant, iussit, ut doctrina fidei eũ Eudoxio cõsentirent. Sed cum illud denegassent, & fraudẽ Constantinopoli factam, & consilia contra decreta concilij Seleucensis suscepta Eudoxio criminis loco obiecissent. Valens inflammatus iracundia, iubet tum illos in exilium ire, tum ecclesias eorum alijs tradi. Interim uerò ipse in Syriã concedit. Nam uerebatur, ne Persæ fœdera ad triginta annorum spatium, regnante Iouiano, facta rumpe rent. Ceterũ cum hi nihil nouarum rerum molirentur, Antiochiã commoratus est. Quo quidem tempore Meletium episcopum addixit exilio: Paulino autem, propterea pepercit, quòd uitæ eius sanctimoniam reuerbatur. Porro eos, qui Eudoxij communionem repudiabant, ex turbari ecclesijs, pecuniis multari, cædi uerberibus, & alijs tormentis affligi mandauit.

*De Procopij defectione, & incredibili eius exitu,
& Eleusio Cyziceno & Eumomio hæretico, &
quomodo Eleusio successerit. CAP. VIII.*

QVo quidem tẽpore, uti coniectura assequi possumus, res his multò grauiore ab eo perpetratæ fuissẽt, nisi bellum, quod tum à Procopio motũ fuerat, obstitisset. Nam ille Constantinopoli, occupata tyrãnide, & magno exercitu breui tempore collecto, contra Valentem rematurat.

naturat. Valés autem ex Syria reuersus, circiter Nacoliá, urbem Phrygiæ, prælio cum eo cõgreditur. Quem quidẽ cum prodicione Agelonis, & Gomarij, qui eius duces erant, viuum cepisset, non ipsum solum, sed etiam proditores eius miserandum in modum interemit. Nam hos, licet se illis beneuolum fore iurasset, ferris medios dissecuisse traditur. Procopij autem cura, cum duas arbores non longe distantes inflexisset, singula ad singulas arbores alligauit: quo facto, arbores denuo se in altum attollere permisit. Quæ cum se ad consuetum locum erigerent, hominẽ in duas partes distraxerunt. Hoc confecto bello, Nicæam venit. Cum autem imperij statum pacatum cerneret, denuo cõpõit eos exagitare, qui aliter atq; ipse de deo sentirent. Et maximè omnium episcopis, qui Lampfaci in vnum conuenerant, successit: propterea, quòd & episcopos Arianos abdicauerant, & formulam fidei Arimini cõpositã reiecerant. Qui cum hoc modo ira exardesceret, ducit Cizico Eleusium. Atq; cõcilio episcoporũ eidẽ, cui ipse, opinioni fauentiũ cõuocato, cogere illum eorũ fidei cõmunicare conatus est. Qui primò fortiter restitit. verũ cum & exilium vereretur, & fortunarum amissionem (ista enim, si non pareret, Valens ei minatus fuerat) imperata facit. At statim post, eum pœnituit. Nam Cizicum reuersus, palãm, in ecclesia peccatum suum confessus est, & alterũ eius loco episcopũ creari iussit. Nã haud cõsentaneũ esse, vt ipse, qui suã fidẽ ac religionẽ prodiderat, sacerdotio amplius fungeretur. At Cyziceni ob reuerentiã, quam erga piã eius vitæ institutionẽ habebant, eum summa cõplectentes beneuolẽtia, alterum episcopum habere noluerunt. Quibus rebus cognitis, Eudoxius Constantinopoli opinionis Arianæ antistes, Eunomium Cizici creat episcopum. Nam eũ, quoniã dicendo erat disertus, Cyzycenos orationis vi ad suam doctrinã facilẽ perducturos putauit. Vbi autẽ venit Cizicum cũ mãdato imperatoris, egresso inde Eleusio, ecclesiarum illius urbis capessit administrationẽ. Qui verò doctrinæ parebant Eleusij, hi ecclesia extra mœnia urbis ædificata, ante ciuitatẽ cõuentus peregerunt. Verũ de Eunomio, & hæresi eius nomine nuncupata, dicam equidem paulo post.

R ij

Quòd

SOZOMENI HISTOR.

*Quòd grauitèr multati erant, qui eo tempore fidè
Nicanam profitebantur, & de Agelio no-
uatianorū Antistite. CAP. IX.*

NON dissimilibus porrò afficiebātur incōmodis etiā illi, qui Constantinopoli doctrinā concilij Nicani propugnabāt. Quorū incōmodorū socij fuere quoq; Nouatiani. Nā imperator cū reliquos oēs vrbe exigē, tum ecclesias Nouatianorū occludi mādauit. Cæterorū autem ecclesias non erat causa, cur occluderet. Nam iam pridem eæ, regnante Constantio, ipsis ademptæ fuerant. Quinetiā Agelium, qui temporibus etiam Constantii ecclesie Nouatianorum Constantinopoli præfuerat, multauit exilio. Is quidem dicebatur vitam cum summa omnium admiratione secundum leges ecclesiasticas instituisse. Vixit enim (quod in pia vitæ ratione ac disciplina facilè primas obtinet) à pecuniarum possessione liber: atque ipsa vitæ institutio illud planè declarauit. Nam vna solum utebatur tunica, & sine calceis semper incedebat. Non ita multò post ab exilio reuocatur: suas ipsius recuperat ecclesias, & conuentus liberè ac sine metu agit. Quarum rerum Marcianus quidam causa extitit: vir sane cum vita, tum doctrina admirabilis: qui iam olim quidem in regia satellitem egerat, at iam tum presbyter sectæ Nouatianæ erat, docebatq; filias imperatoris Anastasiam & Carosam præcepta Grammaticæ: quarū nominibus sunt balnea Cōstantinopoli etiamnum appellata. Itaque ob reuerentiam erga hunc & gratiam, hæc, quæ modò diximus Nouatiani concessa sunt.

*De Valentiniāno iuniore & Graciano, & perse-
quutione quā excitauit Valens, & quòd qui
consubstantialè tuebātur, ab Arianis & Ma-
cedonianis diuexati, Romā legationē mittūt.*

CAPVT X.

SVB tempus imperatori Valentiniāno in occidente filius natus est, patris nomine nuncupatus. Non multo post filius eius Gratianus, què anteq; regimè suscepisset imperij,

imperij, in lucē ediderat, imperator creatus. Eodem tempore, quanq̄ grando instar lapidū, præter cōmunem naturæ consuetudinē, præceps delabebatur in terrā, & terræ motus maximi cū alias ciuitates, tū Nicæā Bithyniæ magnopere labefactabant, Valēs tamē & Eudoxius Christianos, qui doctrina fidei abs se dissentirent, grauiter persequi nō desierūt. Atque cū conatus eorū aduersus fautores Nicæni cōcilij ipsis ex animi sententia iā successisse videbatur (nā hi quidē maiore in parte imperij Valētis, & maximē in Thracia, Bithynia, Hellespōto, & aliis regionibus hisce lōgius distantibus, neque ecclesias habebāt, neq; sacerdotes) tamē contra Macedonianos, qui in ea orbis parte numero multo plures erāt, cœpe iracūdia admodū efferri. In quos furorē cōuertentes, nō mediocriter diuexarunt. Qui metu malorū impendētiū perterriti, legationibus inter ipsos mutuo ad singulas vrbes missis, cōmodissimum sibi putarūt ad Valentinianum imperatorem, & Romanum episcopum profugere, & communioni fidei illius potius, quā Eudoxii, aut Valentis, ac suorum aulicorum se adiungere. Vbi verō ista rectē se habere visa sunt, tres ex suis deligunt, Eustathium, episcopum Sebastię, Siluanum Tarsi, & Theophilum Castalorum episcopum, quos ad Valentinianū mittant: scribuntque literas, tum ad Liberiū episcopū Romanū, tum ad reliquos episcopos occidētis (utpote qui fidem ab apostolis ductam ratā firmamq; tenerent, & præ ceteris deberent religioni prospicere) ut legatis suis quantum in ipsis situm esset, subsidio esse, & cum illis consilium de rebus agendis inire vellent: exponerentque, quid ad statum ecclesiæ ritē constituēdum optimum factu videretur. Qui cum in Italiam venissent, certiores facti sunt imperatorem esse in Gallia, ut contra Barbaros illi regioni finitimos bellum faceret. Verū cum via in Galliam difficilis esset & periculosa propter bellum, literas dedere Liberio. Atque rebus, de quibus venerant legati, cum eo communicatis, non Arium solum, verū etiam eius opinionis fautores ac doctores condemnant: reiiciunt etiam omnem heresim fidei concilij Nicæni aduersantē, vocabulūq; **CONSVBSTANTIALIS**, recipiunt, ut pote idē significans, quod **SVBSTANTIA SIMILIS**. Itaq; Liberius, simul ut confessio

SOZOMENI HISTOR.

nem istarum rerum ab illis scriptis proditam accepit, cum eis communicavit: scripsitq; ad episcopos orientis, eosq; ob concordiam & fidei consensum laudavit, atque quid cum legatis eorum actum sit significavit. Confessio autem Eustathij & collegarum illius hæc quidem fuit.

Eustathij, Silvani, & Theophili ad Liberium Romanum episcopum confessio.

CAPVT XI.

Domino, Fratri, & Collegæ nostro Liberio, Eustathius Silvanus, & Thophilus, in domino. S.

VT omnem occasionem insanæ hæreticorum confidentiæ, qui ecclesiæ catholicæ graues afferunt offensiones, omnino adimamus, concilia episcoporum rectè de religione sentientium, quæ Lampasæ, Smyrnæ, alijsq; variis in locis aliquando habita fuerint, nostro approbamus consensu. Cuius synodi legatione obeuntes, literas ad tuam benignitatem, & ad alios episcopos Italiæ, aliarumq; regionum ad solem occidentem vergentiû attulimus: ex quibus planum fiet, nos fidem catholicam tenere seruareque, quæ in sacrosancto concilio Nicæno, temporibus beati Constantini imperatoris, à trecentis decem & octo episcopis confirmata fuerit, atque adeo inuiolata stabilisq; permâserit: in qua vox, CONSUBSTANTIALIS, ad peruersam Arii doctrinam expugnandam sanctè positâ fuit. Nam propriarum manuum subscriptionibus planè confitemur, nos non aliter, atque illos patres, quos diximus, sentire, sed eandem fidem cum illis & antè hac seruasse, & iam seruare, & ad extremum vsque spiritû seruaturos esse: Arium autem, impiam illius doctrinam, eius discipulos, omnesq; Patropassianos, Marcionistas, Photinianos, Marcellianos, & Pauli denique Samosatani sectatores penitus condènare. Istorum doctrinæ, omnibus idè cum illis sentientibus, omnibus etiam erroribus, qui sacrosanctæ fidei prædictæ à sanctis patribus piè & catholicè in vrbe Nicæa expositæ aduersantur, itemque fidei formulæ in concilio Ariminensi recitatæ, utpote fidei sancti concilij Nicæni, quod diximus, prorsus repugnanti (cui quidem dolo

dolo & quorundam periurio propter nomē vrbis Nicææ, quæ est in Thracia, delusi, Constantinopoli subscripsimus) nominatim anathema indicimus. Porro formulam fidei in concilio Nicæno editam, suæ confessioni eisdem verbis subiunxerunt. Atq; literas Liberij de rebus modò gestis cum accepissent, in Sicilia nauigarunt. Qua in insula concilio celebrato, & eisdem rebus ab episcopis illius loci decretis, ad extremum cum hæc omnia confessent, domum reuerterunt.

De concilio Tyanis celebrato, & eo quod in Cilicia expectabatur futurum, nisi id Valens soluisset, & persecutione quæ eo tempore feruebat, & q̄ Athanasius magnus iterum sese fugę mandans delitescerebat, & postea datis ad eum Valentis literis in publicum prodians, Aegypti ecclesias gubernauit. CAPVT XII.

Eodem tempore, dum Eusebius, episcopus Cæsareæ Cappadociæ, Athanasius Ancyrae, Pelagius Laodiceæ, Zeno Tyrini, Paulus Emesæ, Otreus Meletinæ, Gregorius Nazianzi episcopus, & multi alij, qui, regnante Iouiano, Antiochiæ decernebant, doctrinam, quod filius sit patri consubstantialis, tenendam esse, dum, inquam, isti omnes Tyanis concilium habent, literæ Liberij, & aliorum episcoporum occidentis recitantur. Ex quibus permagnam capientes lætitiã, scripserunt omnibus ecclesiis, vt tunc decreta episcoporum occidentis, tunc literas Liberij, & aliorum episcoporum Italiae, Africae, Galliae ad occasum solis spectantis, & Siciliae (horum enim literas quoq; legati ex concilio Lapsaceni ad eos missi, attulerant) diligenter perlegerent: deinde numerum omnium (concilium namq; Ariminense multitudine longe superabant) secum subducerent: tunc vt doctrinae se illis, & communionis socios adiungerent: deinceps vt in ea sententia se esse suis ipsorum literis declararet: postremo, vt ad certum diem, quæ praestituerant, dum adhuc ver esset, Tarfi Ciliciae in vnum conuenirent. Atq; hi quidem hoc modo ad conueniendum in vnum locum se mutuo ipsi cohortati sunt. Cum autem

SOZOMENI HISTOR.

iam concilium Tarfi cogeretur, circiter triginta quatuor
 episcopi Afiani in Caria, quæ est regio Afia, in vnum
 congregati, studium in ecclesiæ concordia stabilenda po-
 situm probabant illi quidem, sed tamen vocabulum, CON-
 SUBSTANTIALIS, reiiciebant: constanterq; affirmabant
 formulam fidei Antiochiæ & Seleuciæ editam tenendam
 esse, quippe quæ etiam antè à Luciano martyre compo-
 sita habebatur, & non sine multorum tum periculorum, tum
 laborum susceptione, ab his, qui ipsos ætate anteibant, cõ-
 firmata. Imperator verò impulsu Eudoxii conciliũ, quod
 in Cilicia futurum expectabatur, partim literis, partim mi-
 nis diremit. Quinetiam singulis cuiusque gentis magistra-
 tibus dedit mandatum, vt episcopi temporibus Cõstantii
 abdicari, & iterum regnante Iuliano, ad sacerdotia sua re-
 stituti, ecclesiis expellerentur. Quo quidem mandato etiã
 magistratus Aegypti impulsu, Athanasium ecclesiis illius
 regionis priuare, & vrbe Alexandria eiicere laborarunt.
 Nam literæ imperatoris non leuem complectebantur pœ-
 nam, sed omnibus ex æquo magistratibus & militibus quo-
 que illis subiectis, quinetiam curiis ingentis pecuniæ mul-
 ctam irrogabant, & corporis præterea cruciatũ minaban-
 tur, nisi imperata facerent. Itaque multitudo Christianorũ
 in vnum coacta, postulabat à præside, vt non temerè & in-
 consultò episcopum Athanasium vrbe exturbaret, sed cõ-
 sideraret secum accuratius, quid esset literis imperatoris
 definitum. Eas enim contra illos solos valere, qui tempo-
 ribus Cõstantii in exilium missi, postea regnãte Iuliano,
 redierant. At Athanasium dicebant, tametsi temporibus
 Cõstantij exularat, ab eodem tamen reuocatum fuisse, &
 ad episcopatũ restitutum. Iulianum verò cum alios om-
 nes reduxisset, eum vnum in exilium ire compulisse, quem
 Iouianus rursus domum reuocauit. Hac oratione habita,
 cum ei persuadere non possent, restiterunt eius conatibus,
 & vim afferri episcopo non permiserunt. Quare cum po-
 pulus vndiq; conflueret, & ingens tumultus ac turba cie-
 retur, adeò vt omnes seditionẽ futurã expectarent, præses
 de his rebus gestis imperatorẽ facit per literas certiorẽ, &
 interim Athanasium in vrbe manere patitur. Multis verò
 diebus intermissis, cũ iã tumultus videretur sedatus esse,
 Atha-

Athanasius clam ex vrbe egreditur, & in locum quendam separatim se abdidit. Noctē verò intempesta, præses Aegypti, & præfectus præsidiorū militum ad ecclesiā, in qua domicilium habebat, cōtendunt. Eò cum peruenissent, & illum in tabularis quæsiuissent, consilio, quod intenderāt, frustra suscepto, inde recesserunt. Nam putabant, cum populus iam in superioris tumultus obliuionem venisset, & omnes somno se dedissent, futurū esse, vt facilè deinceps, si modò aggredierentur, mandatum imperatoris conficerent, urbemque conseruarent à seditione liberam. Sed cū Athanasius minimè esset repertus, omnes non sine causa magna incelsit admiratio. Et siue diuina quadam vi, siue quorundam indicio præmonitus fecerit, vtrumq; certè eodem spectabant: Quinetiā vt tam oportuno tempore tum præcognosceret insidias, tum vitaret, maioris videtur esse prouidentiae, quàm quæ homini attribui queat. Sunt tamen alij, qui dicunt, eum, cum mente præciperet temerarium populi tumultum, & vereretur, ne cladis, quæ inde fortè accideret, ipse author & causa videretur, toto hoc tempore in patris monumento delituisse. Atq; hoc modo Athanasium istud euirasse periculū accepimus. Haud diu post imperator Valens scripsit literas, vt rediret, ecclesiamque denuò capesseret. Suspicior equidē Valentem non de suo ipsius consilio has literas scripsisse, sed vel quod opinionem de Athanasii virtute omnium animis instam non paruo æstimabat, quodque verisimile erat Valentinianum, cum fidem concilij Nicæni propugnaret, ipsum hac de re incusaturum, vel quod metuebat, ne cū tam multos Athanasius haberet fautores, tumultum eius causa cicerent, & res nouas nō sine Reip. damno molirentur. Arbitror præterea sectæ Arianæ antisites (vti sanè credibile est) non adeo magno studio ad eum Alexandria pellendū incubuisse, propterea quod cōplectebantur animis, si vrbe eiectus esset, denuò molestiā imperatoribus exhibiturum, indeq; nacturū occasionē cū illis in colloquiū veniendū, & Valentem quidē fortasse in suā sententiā perducturū. Valentinianum autem vtpote eiusdē doctrinæ fautorem, ad iram contra ipsos inflammaturum. Nam eius virtutem in his, quæ regnante Constantio acciderant, satis

R v experti,

SOZOMENI HISTOR.

experti, maximè ab illo metuebant. Siquidè eo tēpore ita omnes aduersariorum profligabat insidias, vt haud inuiti ecclesias Aegypti ei concederent, & tamen ipse vix literis Constantij eò adduci posset, vt Alexādriam reuertetetur. Causam igitur, cur Athanasius non esset perinde atq; ceteri, episcopatu priuatus, hanc sanè fuisse conijcio. Ceteros autem persecutio similis ferè persecutioni Gentilium exagitauit. Nam qui ipsorum doctrinā respuebant, illis nō modò parabantur exilia, verū etiam ecclesiae auferebantur, alijsque tradebantur. Aegyptus interim, dum Athanasio vita suppetebat, istarum calamitatū prorsus expers fuit.

Quòd post Eudoxiū, Ariani Demophilū ad Constantinopolis sedē exulerūt, sed qui vera pietate erant pradi, Euagriū renunciant, & de persecutione qua inde subsequuta est.

CAPVT XIII.

Imperatori autē Valenti visum est Antiochiam ad ripas Orontis fluuium sitam proficisci. Cumque iam esset in itinere, Eudoxius, ecclesiarum Constantinopolitanarū administratione ad vndecim annos perfunctus, moritur. Cui succedit Demophilus, ab Arianis ad eas ecclesias regēdas delectus. Interim doctrinæ concilij Nicæni propugnatores oportunum tempus sibi ex his rebus oblatum arbitrati, Euagriū quendam suffragijs suum eligunt episcopum: quem creat Eustathius, ecclesiae Antiochiæ, quæ est in Syria, Antistes. Nam à Iouiano reuocatus ab exilio, Constantinopoli id temporis in occulto vixit, suæ opinionis fautores sedulo docuit, & vt in eadem de deo opinione ac sententia manerent, magnopere cohortatus est. Hinc Ariani ad seditionem cōcitati, eos, quorum studio, & labore Euagrius delectus fuerat episcopus, acerbè persequebantur. Quibus rebus intellectis, imperator Nicomediæ ad tempus iter suum inhibuit. Ac veritus, ne ciuitas Cōstantinopolis ex seditione aliquid damni acciperet, tantum militum numerū eò mittere cōstituit, quantum ad seditionem comprimendā satis esse putabat. Quin etiam dedit in mandatis, vt tum Eustathius Cizyam, quæ est vrbs

est vrbs Thraciæ exilij causa incoletur, tum Euagrius a-
liò relegaretur. Atque hæc ad hunc modum gesta fuisse
traditum est.

*De pijs octoginta legatis, quos Valens Nicome-
diæ agens, medio mari vnà cum ipso nauig-
io concremandos curauit.*

CAP. XIII.

ARiani autem, vt hominibus, quibus, res prosperè
& ad volūtatem fluant, solet accidere, multò facti au-
daciores, illis, qui ab se doctrina & opinione dissen-
tiebant, cruciatus penè intolerabiles per insidias pararūt:
adeo vt nonnulli corporibus contumelio se tractati, magi-
stratibus traditi, in carceres coniecti, & dānis, quæ inde eue-
niebant, fortunis pedetentim spoliati, decreuerint ab im-
peratore obnixè contendere, vt malis, quibus premeban-
tur, aliqua ex parte leuarentur. Ad quā rem octoginta vi-
ros ecclesiasticos delegunt: in quibus principem locum te-
nuerunt Urbasus, Theodorus, & Menedemus. Qui vbi ve-
nere Nicomediam, libellum, in quo sua scripserant postu-
lata, Valenti imperatori tradunt. Ille verò licet iracundia
ea de re vehementer arderet, non tamen patefecit iræ suæ
magnitudinem, sed clam præfecto dedit mādātum, vt eos
comprehensos occideret. At præfectus populi seditionē
veritus, præsertim si tot pij viri, qui nihil iniqui admise-
rant, sic per nefas interficerentur, simulat se eos exilio ad-
dicturum. Itaque, perinde ac si in exilium mitterentur, in
naue imponit: quod quidem illi forti ac generoso animo
passi sunt. Cum autē esset ad medium sinum, qui Astacius
dicitur, nauigatum, nauæ, nauæ, sicut ipsis erat imperatum,
igni succensa, in scapham desiliunt. Nauis autem secundo
vento acta ad Dacibizam, qui est locus partis illius Bithy-
niæ, quæ mari adiacet, ad portum appellitur: quæ simul
vt terram attigit, vnà cum ipsis viris flammis absorpta
perit.

De dif-

SOZOMENI HISTOR.

De discordia inter Eusebium Casariensem episcopum & Basilium magnum, et quòd hinc fiduciam sumentes Ariani, Casariensium ecclesiã adorti, profligantur. CAPVT XV.

Valens autem, relicta Nicomedia, iter Antiochiã versus cepit. Quo quidem in itinere cum ad Cappadociam peruenisset, orthodoxos pro more suo gravibus afficere incommodis, & ecclesias eorum Arianis trade re laboravit. Quod se facile ex sententia perfecturum propterea sperabat, quòd inter Basilium & Eusebium, qui tum Casareensem gubernabat ecclesiam, ex dissensione quadam suscepta erant inimicitia. Quam etiam ob causam Basilium in Pontum secesserat, & ibi cum monachis sanctam & severam viuendi disciplinam excolentibus vnã vivebat. Populus autem, & maximè hi, qui & animi magnitudine præ cæteris & sapientia excelebant, cœperunt Eusebium suspectum habere, & velut causam, cur Basilium, vir ob piã vitam, & eloquẽtiã singularem ab omnibus pleno ore laudatus, inde fugerit, penitus deserere, & conuentus separatim agere constituerunt. At Basilium non alia de causa in monasteriis Ponti vitæ quietæ se dederat, quã uti ecclesia, quæ cæteroqui rebellione Arianorũ grauius exagitabatur, etiã sua causa aliquid damni acciperet. Itaque Basilium absentia, & odiũ populi aduersus Eusebiũ cõceptũ esse cecere, ut imperator, & episcopi, quos circa se habebat (semper enim versabatur cũ eo Ariani) multò maiore animorũ alacritate cõata perficere aggredierentur. Verũ res ipsis parũ successit ex sententiã. Nam Basilium, eorũ in Cappadociã aduentu nũtiato, relicto Ponto, sua sponte venit Casaream, reditque in gratiam cũ Eusebio, atque opportuno tempore sua doctrina ecclesiæ subsidio fuit. Valens igitur conatu depulsus, vnã cum episcopis inde re tum infecta decessit.

f. conata

Valens imperator Basilium magnũ in suam opinionem inducere nititur, sed frustra.

CAPVT XVI.

At po-

AT postea in Cappadociam reuersus, Basiliū, Eusebio
iā mortuo, episcopum illius loci constitutū offendit.

Quē cum inde expellere aīo instituisset, ab incepto
desistere coactus est. Nam simul vt istud est aggressus, tra-
ditum est nocte sequenti eius coniugi graues terrores ob-
iectos esse, & Galatem filium, quē vnicum habebat, celeri
& acuro morbo oppressum interiisse. Vnde existimatū est
ab omnibus deum vindicem conatum contra Basiliū sus-
ceptorum, filium, quō parentes affligeret, ē medio sustu-
lisse. Idē quoq; Valens ipse suspicatus est: eoq; filio iam
extincto, ei molestiam exhibere destitit. Atque idem, dum
superstes erat filius, & morbo vexatus erat, statim moritu-
rus, misit ad illum nuntium oratum, vti pro eo ægroto pre-
cicaretur. Porro autem vbi imperator venit Cæsaream, præ-
fectus, accersito Basilio, iubet opinioni imperatoris se ad-
dicere. Cui contradicenti, mortem minatur. Basiliū, tum
dixisse ferunt, se illud facturum maximi, & summo bene-
ficii loco habiturum, si quā primū ex corporis vinculis
eximeretur. Vbi verō præfectus iusserat, vt tum eo die,
tum nocte sequenti consilium caperet, & ne inconsyde-
ratē se in apertum coniceret periculum, sed postridie eius
diei adesset denuo, suamq; sententiā declararet, mihi, in-
quit, consilio non est opus. Nam idem, qui iam sum, cras
etiā futurus sum. Cū enim sim creatura, non queo animum
inducere, vt vel mei similem adorē, deumq; confitear, vel
tibi & imperatori me in religione socium adiungam. Ete-
nim quanquam estis viri cum primis illustres, & non exi-
guæ orbis terrarum parti imperatis, non tamen propterea
vestræ voluntati, cum sitis homines, obsequi oportet, & si
dem in Deum negligere, quam nunquam vel publicatione
bonorum, vel exilio, vel morte denique multatus, prodi-
turus sum. Siquidem horum nihil me excruciare poterit.
Etenim opes nō habeo, præterquā vestem lacerā, & paucos
libros: sicq; terram incolō, quasi semper ex ea migraturus.
Corpus autem præ imbecillitate, vna sola plaga accepta, &
sensum doloris, & tormenta superabit. Quæ cum liberē
Basilius & audacter dixisset, præfectus eius admiratus vir-
tutem, imperatori renuntiat. Ille, cum natalis dies festus
Christi iam celebraretur, cum principibus viris & stipato-
ribus

SOZOMENI HISTOR.

ribus ad ecclesiam accedens, múnera Sacrae mentis obtulit, venit cum Basilio in colloquium, & cum tum ob sapientiam tum quòd tanto cum ornatu, tamque decenter sacerdote fungeretur, conuentusque ageret, laudauit. Sed tamen haud diu post, aduersariorum calumnia inductus, iussit eum in exilium ire: noxque iam aduenerat, qua istud perficere constituit. At ex improviso febris occupatus est filius eius, indeque in morbum repentinum & periculosum coniectus. Pater igitur filium adhuc uiuentem lugens, se humi prosternit. Cumque animo dubio esset & perplexo, laboraretque omnibus modis vitæ filij consulere, facit potestatem suis familiaribus, ut Basiliũ accersant, uti filium decumbentẽ inuisat. Nam quẽ nuper cõtumelia affecerat, ei præ pudore veritus est ipse per se istud imperare. Simul ut aduenit Basilius, fit puero morbus remissior: adeo ut multi tum affirmarent, quòd puer non interijisset, nisi imperator Arianos pro puero vnã cum Basilio precaturos vocasset. Fama est præterea præfectum in morbum eodẽ tempore etiam incidisse: sed cum supplicem à Basilio petiuisset, ut pro se oraret, conualuisse. At ista fortasse, dum in Basilio considerantur, non tantum habere videbuntur admirationis, præsertim cum esset, vir & ipsa viuendi disciplina sanctissimus, & propter doctrinæ præstantiam summè ab omnibus prædicatus.

De Basilij & Gregorij Theologi societate, qui cum summa vtrique doctrina claruissent, Nicani concilij decreta strenuè propugnabant.

CAPVT XVII.

Eodem tempore vixere & iste Basilius, & Gregorius, parique virtutis studio accensi, magna nominis celebritate fuere. Nam ambo, cum adhuc adolescẽtes essent, Himerio & Proaresio sophistis id tẽporis facillè præstantissimis se in disciplinã Athenis tradebant: postea autẽ Antiochiæ Libanio Syro. Tandem & sophistarum arte, & dictione causarum neglecta, se piæ viuendi rationi, quã lex præscribit ecclesiæ, se dedebant. Peritò autem, cum aliquamdiu in disciplinis philosophorũ Gentiliũ versati fuissent

fuisse, & sanctarū literarum explanationes ex libris tum Origenis, tum eorum, qui & ante illum, & post, in libris ecclesiasticis interpretandis magnam sunt laudem consecuti, accuratè didicissent, in eo quidem ipso tēpore concilij Niceni fautoribus multum adiumenti attulerunt.

Nam uterque hanc doctrinam contra Arianos strenuè defendebat, perspicueque demonstrabat, quòd neque de aliis rebus, neque de opinionibus Origenis, quibus in primis nitebantur, rectè vereque sentirent. Quinetiam communi cōsensu, vel sorte potius, uti à nōnullis accepi, pericula inter ipsos partiebantur, & Basilius vrbes Ponti peragrans, nō solū multos ibi monachorū cōuentus cōstituebat, verū etiā populū rum docere, tū persuadere, ut eandē fidei doctrinā, quā ipse, amplecteretur. Gregorius autē, qui episcopatū Nazianzi (quod est oppidū parū) post patrē obtinuit, ea ipsa de causa cū alia loca tum Constantinopolim maximè omniū, vbi cōtinēter ferè versabatur, adiit. Atque breui post multorū episcoporū suffragijs illius ciuitatis episcopus designatus est. Nā cū neq; catholicus episcopus, neque ecclesia orthodoxorum in ea vrbe esset, periculum erat, ne de cætero doctrina concilij Niceni ibi prorsus exploderetur.

De persecutione, Antiochia, quam Orontes amnis alluit, suscitata, & Thomæ Apostoli templo apud Edessenos, & conuentu ibidem congregato, & Edessenorum confessione.

CAPVT XVIII.

VBI autem imperator venit Antiochiam, omnes omnino, qui in cōcilij Niceni doctrina prestabant, tū in ea ciuitate, tū in vrbibus finitimis grauiter exagitauit, illisque cuiusque modi irrogauit supplicia: adeo ut nonnulli affirmant complures eorum eius mandato, partim aliis modis trucidatos, partim in Orontem fluuium proiectos fuisse. Porro autem cum esset certior factus, illustrem esse Edessæ ecclesiam Diui Thomæ nomine nuncupatam, ad eam visendam se contulit. Qua in vrbe omnibus ecclesie orthodoxis ablatis, cū vidisset populum ecclesie catholice in campo ante ciuitatem conuentus egisse, dicitur
verbis

SOZOMENI HISTOR.

verbis contumeliosis præsidem generalem arguisse, & pug-
 num in maxillâ eius infixisse, propterea, quòd contra suum
 mandatum eiusmodi còuentus fieri permisisset. Modestus
 igitur (hoc enim præsidii nomen fuit) quamvis ab Edeffe-
 nis opinione discreparet, clam tamen illis significauit, vt
 cauerent, ne postridie eius diei solitum in locum præcædi
 causa conuenirent. Nam sibi imperatoré in mandatis de-
 disse, vt si qui ibi fortè comprehenderentur, grauibus co-
 ercerentur suppliciis. Atque hæc quidem illis minabatur
 præses, sedulo prospiciens, quòd tum eorum vel pauci, vel
 nemo in discrimen veniret, tum ille ipse imperatoris iram
 effugeret. At Edeffeni, spretis penitus eius minis, multò
 maiore studio, quàm antea consuetum locum compleue-
 runt. Qua re nuntiata, Modestus quid ageret omnino nõ
 habuit. At licet rerum præsentium status eum incertum ani-
 mi reddidisset, tamen in campum ire perrexit. Interim mu-
 lier, filio manu secum tracto, & amiculo, còtra quàm sexum
 muliebrem deceret, negligenter sibi circumiecto, perinde
 quasi ad rem optatâ festinans, cohortè militum, quæ præsidè
 anteibat, perrupit. Quod cum vidisset Modestus, iubere eam
 comprehendi: accersit ad se, causam festinationis rogat.
 Tum illa, vti, inquit, ocyus ad campum, in quo populus
 ecclesiæ catholicæ coactus est, veniam. Tunc sola, inquit
 Modestus, nescia es præsidem actutum eò profecturum,
 & quos ibi offenderit, interfecturum? Imò verò, inquit,
 audiur: & propterea cursu celerrimo mihi opus est, ne post
 tempus veniam, & ita martyrio à Deo oblato destituar.
 At cur, quæso, inquit præses, puerum tecum ducis? vt ille
 quoque, inquit, communis afflictationis particeps fiat,
 parque præmium consequatur. Itaque Modestus viri-
 lem mulieris animum admiratus, ad palatium reuertitur.
 Atque cum de illa cum imperatore communicasset, per-
 persuasit ei, vt quod instituerat, minimè perficere labo-
 raret, præsertim cum & turpidinis non parum, & non mi-
 nus incommodi complecti videretur. Quare tota Edeff-
 fenorum ciuitas ad eum modum, quem diximus, doctri-
 nam fidei ingenuè confessa est.

Postquam

Postq̄ magnus Athanasius fato suo perfunctus est,
 Luciano Ariano sedes eius traditur, qui mul-
 tis Aegypti ecclesias incommodis afflixit, &
 de Petro qui Athanasio succedens, erepta fuga
 Romam perrexit. CAP. XIX.

Eodem ferè tempore Athanasius episcopus ecclesie
 Alexandrinæ, cum eo sacerdotio circiter annos qua-
 draginta sex perfunctus esset, exiit è vita. Itaq; mor-
 te eius quàm primum per Arianos nuntiata, breui tempo-
 re post Euzoium, sectæ Arianae Antiochiæ antistes, profi-
 ciscitur Alexandriam, & cum eo vnà etiam Magnus Qua-
 stor, ab imperatore missus. Qui duo Petrum, cui Athana-
 sius episcopatum commiserat, comprehensum, in carcerè
 concludunt: traduntque Lucio ecclesie Alexandrinæ gu-
 bernacula. Hinc factum est, vt Aegyptij erga exteros of-
 fensiore animo essent, & calamitates aliæ ex aliis ortæ, po-
 pulum ecclesie catholice adherentem magnopere preme-
 rent. Nam simul vt Alexandriam venit Lucius, & ec-
 clesias occupare aggreditur, plebe ei resistente, causa sedi-
 onis clericis & sacris virginibus falsò attributa est. Aria-
 nis autem hostilem in modum per vrbem grassantibus, or-
 thodoxorum alij fugiunt, alij in fuga comprehensi sunt,
 & vinculis constricti, in custodia asseruati: post inde edu-
 cti, & grauibus affecti supplicii. Nam pars vngulis acutis
 & flagris bubulis cæsi: pars ardentibus ignis facibus affli-
 ctati. Instar miraculi sanè videbatur, si cui vita post hæc
 tormenta suppeteret. Atque antè quàm hæc suppliciorū
 genera subirent, mori certè aut exilio mulctari optabile
 putabatur. Sed de his hoc modo hætenus. Petrus verò
 episcopus clam è carcere elapsus, conscensa naue, ad epif-
 scopum Romanū, vtpote eiusdè secū fidei fautorè traiecit.
 Ariani autè, licet numero pauci, ecclesiis potiti sunt. Per
 idem tēpus sequebatur edictū imperatoris, vt qui cōcilij
 Nicæni doctrinā amplexarētur, omnes, de quibus Lucius
 mandatum daret, tum Alexandria, tum reliqua Aegypto
 pellerentur. Nam præsidij prouinciæ ita imperatum erat.
 Euzoium autè, rebus, quas moliebatur, ex sententia gestis,
 redijt Antiochiam.

SOZOMENI HISTOR.

De monachorum in Aegypto persecutione, & sancti Antonij discipulis, qui ob recta fidei dogmata in parvam quandam insulam relegati deportati erant, & de miraculis, quae ab illis facta fuere. CAP. XX.

Lucius verò, adiuncto sibi praesidiariorum militum praefecto, cum magna hominum manu ad bellum contra monachos in solitudine gerendum contendit. Nam fortasse persuasum habebat, si eos, qui tranquillitatis studio ducebantur, exagigaret, se illos ita in suam perducaturam sententiam, & Christianorum voluntates, qui in urbibus habitabant, eo pacto facillimè ad se conuersurum: quandoquidem multi & diuini viri id temporis monasteriis illius regionis praerant, & omnes opinionem Arii detestabantur. Quorum testimoniis etiam populus obsecutus, eandem, quam illi, doctrinam amplexatus est: qui de dogmatis religionis disserere, aut inaniter garrere neque voluit, neque nouit, sed veritatè credidit penes illos esse, qui virtutem factis declarabant: quales tum ex monachis Aegyptijs facilè principes fuisse accepimus, duos Macarios, de quibus antea facta est mentio. Pambo, & Heraclidem, & reliquos Antonij discipulos. Lucius igitur arbitratus non posse fieri, ut doctrina Ariana in animis orthodoxorum penitus inferretur, nisi posset efficere, ut monachi isti secum opinione consentirent, quoniam illis persuadere non poterat, ut cogere aggreditur. Sed tamen ne sic quidem, quod volebat, consecutus est. Nam se ita comparauerat, ut mortem, si opus esset, oppetere, & ceruices sua sponte gladiis subiicere mallerent, quam decreta concilij Nicæni negligere. Fertur eodem tempore, quo expectabant milites in se impetum facturos, quendam, cuius membrorum articuli diuturno morbo ita debilitati erant, ut pedibus consistere non valeret, ad ipsos apportatum fuisse. Quem ubi oleo unxerant, iuebant in nomine Christi, quem Lucius persequeretur, surgere, atque domum abire. Itaque homo ille de repente sanatus, palam praedicauit doctrinae istorum assentiendum, penes quos etiam Deus ipse veritatè esse suo

testimo-

testimonio confirmauerat: qui quoque & Lucium dam-
 nauerat, exaudiueratque preces istorum eius imploranti-
 um auxilium, & ægrotum denique ad pristinam valetudi-
 nem restituerat. Attamen qui hisce monachis tendebat
 insidias, nequiquam hac re ad pœnitentiam impelleban-
 tur, sed noctu eos comprehensos in insulam quandam Ae-
 gypti paludibus circumdatam deducebant. Hanc viri su-
 perstitiosi & religionis Christianæ mysteriis haudquaquam
 initiati incolebant: siquidem delubro planè vetustissimo,
 quod apud ipsos erat, multum venerationis cultusque tri-
 buerunt. Postquam verò monachi eò appulère, memorat illis
 in insulam iam ingressuris filiam sacerdotis dæmone agi-
 tatam obuiam prodisse. Quæ cum curreret, clamaretque,
 homines insulares re adeo improuisa atque admirabili ob-
 stupefactos, eam secutos esse. Vbi autem venit ad nauem,
 quæ sanctos illos senes eò aduexerat, humi prouolutam,
 eos supplicè obtestari, & voce magna sic clamare cœpisse:
 quid ad nos, o magni Dei famuli, venistis? Nam hæc in-
 sula, nostrum vetus domicilium est. Nemini quicquã fa-
 cessimus negotij, sed hic omnibus mortalibus incogniti,
 delitescimus, istis paludibus vndique circumclusi. Quod
 si vobis ita placuerit, occupate nostrã possessionem, & ve-
 strã propriam facite: nos cedimus. Atque hæc quidẽ hæc
 profudit voces. Vt autem Macarij dæmonium increpa-
 uerant, puella ad sanam mentem rediit. Qua de causa eius
 pater cum sua familia, quin etiam omnes insulæ habitato-
 res ad fidem Christi se transtulerunt. Postremò delubrum
 suum vbi diruerant, in ecclesiam commutarunt. Quæ res
 Alexandrinis nuntiata, non mediocriter animũ Lucij di-
 tuxabant. Nam parum aberat, quin à suis ipsius fautori-
 bus in odium vocatus fuisset, utpote qui non hominibus,
 sed ipsi Deo bellum aperte denuntiasset. Itaque confe-
 ssum mandatum occultè dat, ut Macarij cum suis comi-
 tibus ad sedes suas ac solitudinem reuertantur. Aegy-
 ptum igitur hoc modo conturbauit Lucius. Per idem
 ferè tempus ea regio non solam Didymo, viro pia vi-
 uendi disciplina præstanti, qui id temporis quoque floruit,
 verum etiã aliis excellentibus hominibus nobilitata fuit:
 in quorum virtutem, quin etiam in virtutẽ monachorũ ibi

SOZOMENI HISTOR.

etiam aetatem degentium intuens, Lucio cum suis restitit. Ecclesia item Aegypti catholica, licet persecutionis procellis iactata, tamen ipso numero & multitudine Arianorum valde obscuravit.

De Scitharum fide, & gentis illius episcopo Britannione, & locorum quae Niceni concilij dogmata profitentur enumeratio.

CAPVT XXII.

Idem porrò eodè tempore tū apud Osroenos accidit, tū etiā apud Cappadoces: qui duos viros habebant apud se & diuinos planè, & disertissimos, Basiliū dico episcopū Cæsareæ Cappadociae, & Gregoriū Naziāzi episcopū Syria itē & gentes finitimæ, quinetiam Antiochia omnium maximè perturbatione ac tumultu redundauit: quandoquidē cōplures ibi Ariani erāt, ecclesiasq; tenebāt, nō pauci autē orthodoxi, quos Eustathianos & Paulianos vocabant, quibus quidē, vt supra demonstrauimus, Paulinus praefuerat, & Meletius. Quorū dissidijs Antiochia, quoniā parū aberat, quin tota pestifera doctrinæ Arianæ contagione infecta fuisset, ægrè admodū imperatoris & potentum aulicorū conatibus resistere potuit. Quòd si cōstantes & fortes viri illas fortè rexissent ecclesias, populus, vt est verisimile, à priore sua opinione minimè desciuisset. Porrò autem Scythas praedicant simili de causa in ea ipsa fide persistere. Gens ista multas quidem habet vrbes, pagos, & castella: Sed principatum obtinet Thomis, quæ est vrbs magna & opulenta, prope mare posita, ad læuam cum quis ad Pontum Euxinum nauigat. Vetus consuetudo est, quæ ibi etiamnum seruatur, vt vnus episcopus totius illius gentis ecclesijs praesit. Itaque tempore, de quo iam loquimur, illas administravit Britannio, quando etiam imperator Tomim aduenit. Postquam autem accessit ad ecclesiam, & pro more suo ei persuadere conatus est, vt cum Arianis communicaret, Britannio constanter admodum apud imperatorem & liberè pro doctrina concilij Niceni locutus, decessit ab eo, & ad alteram ecclesiam se contulit. Quem populus quoque secutus est. Ferè autem ab vniuersa ciuitate

ciuitate eò concursus est, partim quò imperatorem viderent, partim quòd aliquid nouarum rerum eum moliturum expectarent. Valens igitur cum suis derelictus, illud velut contumeliæ loco factum, grauiter tulit. Atque Britannionem comprehensum in exilium deduci mandauit: quem non multo post denuo reduci permisit. Nam cum videret, credo, Scythas episcopi exilium iniquo animo pati, non parù veritus est, ne nouis rebus studerent: quos quidem & fortes esse, & ipso locorum situ imperio Romano necessarios: quippe qui impetum Barbarorum illam orbis partem incolentium propulsarent. Itaque imperatoris conatus sic à Britannione compressus est, viro cum in aliis rebus spectato, tum ob diuinam virtutem adeo insigni, vt etiam ipsi Scythæ laudis testimonium ei tribuerent. His ergo de causis imperatoris ira in cunctum totius orbis terræ clerum, ecclesijs solum occidentis exceptis, suam vim exercuit. Nam Romanis versus occasum solis habitantibus præfuit Valentinianus, qui & doctrinæ consilij Nicæni approbator fuit, & piè admodum in Deum affectus: adeo vt neque sacerdotibus quicquam imperare, neque nouare aliquid in institutis ecclesiæ, quod sibi deturum videretur, vel melius, omnino aggrederetur. Nam quamuis esset optimus sanè imperator, & ad res gerendas valde accommodatus, tamen hæc suum iudicium longè superare existimauit.

*Quòd cum id temporis quæstio de spiritu sancto
agitaretur, eandem habere illum cum patre
& filio substantiam decretum est.*

CAPVT XXII.

DVm hæc geruntur, controuersia, quæ ià pridem incepta fuerat, nimirum vtrum spiritus sanctus patri & filio consubstantialis censendus esset, iam magis magisque creuit: deque ea multæ disputationes plenæ contentionis, non minores illis, quæ ante de Deo verbo susceptæ fuissent, institutæ. In hac re quidem & hi, qui filium patri dissimilem, & illi, qui eum substantia patri similem assererent, inter se consenserunt. Nam vtrique spiritum

SOZOMENI HISTOR.

sanctum administrum, & tertium à patre tum ordine, tum honore, quin etiam substantia diuersum esse affirmabant. Atqui filium patri consubstantialem putabant, hi de spiritu sancto idem ipsum censebant. Quam doctrinam in Syria Apollinarius Laodicensis, in Aegypto Athanasius episcopus, in Cappadocia & ecclesijs Ponti Basilus & Gregorius strenuè propugnabant. Quæ controuersia cum contendendi studio, vti credibile est, in dies magis magisque cresceret, episcopus Romanus de ea certior factus, scripsit ad ecclesias orientis literas, vt vnà cum sacerdotibus & episcopis occidentis trinitatè & cõsubstantialè esse, & gloria æqualem existimarent. Quo facto, singuli rebus ab ecclesia Romana semel iudicatis acquieuerunt, hæcque controuersia finem habere visa est.

De Liberij Romani pontificis obitu, & Damaso qui post illum præsidebat, & quòd occidentalis ecclesia vniuersa, rectam de fide opinionem tenebat, excepta Mediolanensi & Auxentio eius episcopo, & de Concilio Romano, quòd sedem Auxentio adimebat, & eius decretis.

CAPVT XXIII.

PER idem ferè tempus, mortuo Liberio, Damasus ecclesie Romane sedè capessit. In qua electione Ursacius diaconus cõpetitor eius fuit. Qui suffragijs præteritis, iniquo animo tulit. Et ideo ab obscuris quibusdam episcopis ex occulto episcopus institutus, populum distrahere, & conuentus separatim agere laborauit. Diuisa autem multitudine, pars istum, pars Damasum pro episcopo suo habuerunt. Itaque populus adeo magna cõtentiõne vt ventisimile est, & seditione exarsit, vt malũ ad vulnera & cadẽ prorũperet: vsque eo videlicet, dũ præfectus vrbs Romæ multos tam ex plebe, quàm ex clero suppliciiis coercuisset, conatumque Ursacij repressisset. De doctrina autem, sicut antea, neque Romani, neque vlli alij in Occidente inter se dissentiebant, sed omnes concilij Niceni decreta approbabant,

bant, atque trinitatem tum honore æqualem, tum potentia censebant: Auxentio solo excepto, qui cū esset eo tēpore ecclesiæ Mediolanensis antistes, vnā cum alijs quibusdā res nouas moliri, & contra comunē episcoporū occidentis consensum doctrinā Arianā defendere, & idē cū his, qui nō filiū solū, sed spiritū sanctum quoq; patri dissimilē (quæ controuersia posteris excitata erat) existimabant, sentire in animū induxit. Atq; cū episcopi Galliæ, & agri Venetorū alios etiā nonnullos apud se eadem feriō conari significassent, breui tempore pōst multi multarum gentium episcopi Romæ in vnum congregati, cum Auxentium, tū alios, qui eidē fauebant doctrinæ, à sua cōmunionē alienos esse pronūtiarūt, fidemq; à cōcilio Nicæno confirmatā ratā manere statuerūt: deniq; decreta cōcilij Ariminensis huic repugnātia irrita esse, propterea quòd neq; episcopus Romanus, neq; alii item complures illis consenserāt, imò verò etiā quòd à multis, qui illi consilio intererant, eadē ipsa decreta improbata fuerāt. Quæ ita gesta esse & cōstituta testis est epistola Damasi episcopi Romani, & cæterorum cum eo id temporis simul coactorum ad episcopos Illyrici scripta: quæ ita se habet.

Episcopi ad sanctum cōciliū Romæ conuocati, Damasus, Valerianus, & cæteri, dilectis fratribus episcopis, qui sunt in Illyrico, in Domino S.

ET si nobis pro certo persuasum est, sacerdotes Dei sanctissimi, vos sacrosanctam fidem, quæ doctrina apostolorum fundata est, firmè retinere, eamq; populo prædicare, quæ certè à decretis patrum, nulla ex parte discrepat, non enim conuenit sacerdotes Dei aliter sentire à quibus par est reliquos erudiri, tamen significatum est nobis à fratribus, qui in Gallia, & in agro Venetorum habitant, nonnullos ad hæresim amplexandam omni studio incumbere. Quod quidem malum ne existat, non modò præcauere debent episcopi, verum etiam quicumque errores vel inscitia, vel simplicitate eorum, qui peruersas interpretationes secuti sunt, in ecclesiam inuecti videantur, his se opponere, consilioque prouidere, ne deinceps in varias discrepantesque doctrinas denuo prolabantur imperiti,

SOZOMENI HISTOR.

sed quoties dissentientes opinionibus ipsorum auri-
 bus inculcata fuerint, firmè patrum sententijs adhæres-
 cant. Hac de causa à nobis decisum est, vt Auxentius no-
 minatim condemnetur. Quare omnes legis diuinæ docto-
 res, qui ditioni Romanæ subijciuntur, consentire, & fidè
 varijs doctrinis nequaquam contaminare debent. Etenim
 vbi primum vitiosa hæreticorum doctrina & blasphemia
 vigere inciperet (quemadmodum hoc tempore Arianorū
 lues, quam Deus auertat, latissimè serpit) trecenti decem
 & octo episcopi, patres nostri, habito Nicææ cōcilio, hoc
 muro ad arma diaboli arcenda fidem nostram cinxere, &
 hac antidoto venena depulere mortifera, sic vt crederetur
 vnam esse patris & filii deitatem, virtutem vnam, vnam
 rem, quin etiam spiritum sanctū vnam eandemq; cum illis
 substantiam habere. Eum autem qui aliter sentiret, à no-
 stra communione alienum iudicarunt. Quam salutarè de-
 cisionem & decretum planè venerandum nonnulli postea
 violare labefactareq; studuerunt. At verò initio, quod pec-
 catum erat ab illis, qui Arimini formulā fidei cōcilio Nicæ-
 ni nouare retractareve coacti sunt, aliqua ex parte propte-
 rea sarciebatur, quòd de disputatione alio tempore habita-
 fatebantur à veritate abductos, quā nequaquā sententiæ cō-
 cilio Nicæni aduersari cogitabant. Siquidem numerus epi-
 scoporum, qui erant Arimini in vnum congregati, præiu-
 dicii vim habere non debet, præsertim cum formula illa
 composita sit, neq; episcopo Romano, cuius sententia præ-
 cæteris omnibus expectanda erat, neq; Vincentio, qui tot
 annis episcopatum integrè gesserat, neq; alijs eidem con-
 sentientibus: cumque etiam, quod est omnium maximū,
 illi ipsi, vti ante diximus, qui in fraudem illecti, à veritate
 deflexisse visi sunt, & post ad meliorem mentem denuò
 traducti, planè testentur, hanc formulam sibi magnopere
 displicere. Itaque vestra integritas manifestò videt, hanc
 fidem solam, quæ authoritate apostolica Nicææ stabilita
 est, firmè perpetuò tenendam esse. Atque de hac ipsa fide
 tum episcopos orientis, qui se de ecclesia catholica esse
 profitentur, tum occidentis etiā episcopos nobiscum vnā
 gloriari constat. Porrò autem breui credimus eos, qui alia
 opinione tenentur irretiti, ipso conatu & à nostra commu-
 nion

nione segregandos, & nomine episcoporum priuandos, ut
 talidem populo ipsorum errore liberato detur respirandi
 locus. Nam multitudinis error tamdiu nullo modo corri-
 gi poterit, quamdiu episcopi eodem tenentur implicati.
 Quocirca facite, ut vestra reuerentiæ iudicium cum om-
 nium Dei sacerdotum iudicio, cui vos firmè & constanter
 adherere credimus, omnino consentiat. Quod eandem
 vobiscum rectam credendi viam nos quoque debeamus in-
 sistere. Vestra charitas, quæso, ad nos rescribat. Valete fra-
 tres honoratissimi.

*De sancto Ambrosio, quoniam pacto ad episcopatū
 euectus sit, & quòd populo pietatis suasor
 extiterit, & de Nouatianis in
 Phrigia, & de Paschate.
 CAP. XXIII.*

Episcopi igitur occidentis sic remedio contra eos, qui
 apud se nouis rebus studebant, maturè inuento, fidem
 ipsis ab initio temporibus apostolorum traditam stu-
 diose conseruabant: adeo ut perpauci alienam à catholica
 ecclesiæ doctrinā, solo ferè Auxentio excepto, sectarentur.
 Atque non longo tēpore post iste Auxentius è medio sub-
 latus est. Quo mortuo, populus ad seditionem cōcitatur,
 propterea quòd non vnū omnes ad episcopatum Medio-
 lanensis ecclesiæ capessendū deligebant: Vnde nō parū ci-
 uitati creatur periculi. Nā singuli, cū eū, quē cupiebāt, ad
 episcopatū efferri nō possent, minas iactare, uti in eiusmodi
 tumultibus vsuere solet, cœperunt. Itaq; Ambrosius
 tū gētis illius præfectus, veritus populū motū, profectus ad
 ecclesiā cōsiliū dedit, ut à contentione desisterēt: redegit
 quoq; eos in memoriā legū, cōcordiæ, & bonorū, quæ pax
 secū afferre solet. Ac nondum de his rebus finem dicendi
 fecerat, cum ex improviso omnes, ad eum, utpote suasorem
 concordie, communibus suffragijs episcopatum deferunt,
 iubentq; lauacro baptismatis tingi (adhuc enim haud fue-
 rat nostræ religionis initiatus mysterijs) atq; ut sacerdotiū
 illud capessat, obtestantur. Vbi verò ille hunc dignitatis
 gradum repudiare, diem de die ducere, & re ipsa eum
 refugere conaretur, populusque instare pergeret, & non

alia conditione quicquam de contentione sua remis-
 surum affirmaret, nūtiata sunt ista principibus in palatio
 viris. Quæ simul ac ad aures Valentiniani imperatoris per-
 lata fuere, dicitur orasse Deū, & ei gratias egisse, quod quæ
 ipse ad præfecturam gerendam extulisset, ille ad fungendum sa-
 cerdotio delegerat. Atq; de ardenti populi ad Ambrosium de
 signandum studio, & de illius recusatione certior factus, cō-
 iectura ducebatur ad suspicandum, deū ista ad cōcordiā in ec-
 clesia Mediolanensi conciliandā providentia sua admini-
 strasse: & propterea quæ celerrimè eū episcopū creati manda-
 bat. Qui simul ut initiatus est mysterio salutaris Baptisma-
 tis, & sacerdotiū sumpsit, ecclesiam sibi cōmissam, quæ diu
 propter administrationē Auxentij dissidio laborauerat, ad
 cōsentientē de deo ac religione doctrinā deduxit. Verum
 qualē se Ambrosius iste, post quæ erat creatus episcopus præ-
 stiterit, & quàm animo excelsō, quāq; piè sacerdotio per-
 functus sit, post idoneo loco dicetur. Sub idem tempus
 Nouatiani in Phrygia, cōtra quàm ante cōsueuerāt, cœpe-
 runt diē festum Paschatis eodē die, quo Iudæi celebrare.
 Nam tametsi Nouatus illius sectæ author eos, quos pecca-
 torum admissorum pœnitebat, in communionem hau-
 quaquam recepit, & istud solū dogma in ecclesiam intro-
 duxit, tamē nō aliter atq; ecclesia Romana post equinoctiū
 vernalē istū diē festum tum ipse, tum eius successores vsq;
 eo celebrarunt, quoad quidā in Phrygia Nouatiani epi-
 scopi, imperatore regnante, cuius tēpora iā persequimur,
 in vicum Gazū (qui est locus Phrygiæ, vnde fontes fluij
 Sangarij erumpūt) profecti, quoniā ob hanc rē etiam cum
 illis, qui doctrina ab ipsis dissetirēt, cōmunicare renuebāt,
 legem tulerunt, ut diē festū Azymorum & Paschatis eodē
 tempore, quo Iudæi, agerent. Cuius concilij neque Ageli-
 us, Nouatianorum Cōstantinopoli episcopus, neq; epis-
 copus Nicæ, aut Nicomediæ, aut Cotylj (quæ est vrbis
 Phrygiæ non obscura) particeps fuit: quos inter suæ sectæ
 fautores, administratoresq; ecclesiarum, facile principes,
 & velut columina Nouatiani dicunt. Quæ etiam de causa
 quo modo ipsi inter se discentire, & in varias factiones di-
 uisi, separatim conuentus agere cœperunt, opportuno
 tempore dicam.

De

De Apollinarijs, patre & filio, & Vitaliano presbytero, & quam ob causam in hæreses prolapsi sint.

CAPVT XXV.

PER id tēporis Apollinarius hæresim suo nomine nuncupatā palā defendere nō dubitauit, atq; cū multos ab ecclesia diuisisset, separatim cōuētus egit. Cui ad suā doctrinam stabiliendam subsidio fuit Vitalius presbyter Antiochenus, vnus ex clero, qui Meletio parebat: Vir sane si quisquā alius, ob piam viuendi rationem & mores spectatos perillustris, studio etiam erga eos, quibus præfuit singulari, atq; propterea à populo summa ueneratione dignatus. Aliquanto post tamen à Meletij communione se separauit, & Apollinario addixit, illisque, qui Apollinarij opinionem Antiochiæ sectabātur, se ducem præbuit: atq; sua sancta vitæ institutione non exiguum numerum in suā perduxit sententiā, qui nomen ab eo adepti, adhuc etiam ab Antiochenis Vitaliani appellantur. Dicitur quidem in hunc errorem quadam animi offensione inductum: nimirum quòd à Flauiano suo tum compresbytero (ad quem postea sedes ecclesiæ Antiochenæ delata est) se contemptum ideo putauit, quòd prohibitus erat eum, cum esset episcopus, uti consueuerat, uisere. Nam cum se despiciatui duci arbitraretur, humano more animo perturbatur, ad Apollinariū se confert, cū eo cōmunicat, & amicum sibi facit. Cuius opera factū est, ut huius secte fautores in alijs quoq; ciuitatibus sub suis & proprijs episcopis cōuentus agerent, ritibus ab institutis ecclesiæ catholicæ alienis uterentur, & præter sacros hymnos ab ecclesia institutos cantu uuculas quasdam numeris astrictas, quas Apollinarius excogitauerat, cantarent. Nam Apollinarius iste præter aliam doctrinam, poeticæ præterea & numerorum omnis generis peritus fuit: quarū rerū illecebris multos ad animos sibi attendendos induxit. Quinetiā uiridum potabant, dum opera faciebant, mulieres autem, dum texebāt telas, eius cātilenas cecinerūt. Nā carmina studio relexādo, festis & alijs cuiusq; tēporis oportunitatibus accommodata

ειδύλα
λιν

compo-

SOZOMENI HISTOR.

composuit, eaq; omnia ad laudes Dei prædicandas instituta. Quam quidem hæresim ad multos serpere Damasus episcopus Romanus, & Petrus Alexandrinus episcopus certiores facti, primi omnium, concilio Romæ conuocato, eam alienam esse ab ecclesia catholica pronunciarunt. Fertur porro Apollinarium præfracta quadam & nimis abiecta animi imbecillitate res fidei ac religionis nostræ nouare cœpisse, idq; tali causa inductum. Cum Athanasius episcopus ecclesiæ Alexandrinæ post exilium, quod fuerat, regnante Constantio, perpeffus, redire in Aegyptum iussus esset, ei iter fortè per Laodiceam facienti Apollinarius familiaris & amic^{us} in primis factus est. Et quoniã cõmunicare cum Athanasio, execrabile quiddã videbatur Ariani (e quorum numero fuit Georgius illius vrbis episcopus) idcirco Apollinarius ecclesia per contumeliam expellitur, perinde ac si contra canones & leges sacerdotum in congressum cum Athanasio venisset. Atq; eum Georgius non de his rebus solum accusauit, verum etiam peccata, quæ iam olim pœnitentia deleuerat, criminis loco obiecit. Nam dũ Theodotus, cui Georgius successit, Laodicensem ecclesiam adhuc regebat, Epiphanius illius ætatis sophista insignis, hymnum in Bacchi laudem ediderat: quo præceptore vsus Apollinarius (adhuc enim adulescens erat) vnã cum patre, eodem ipso nomine vocato, Grammatico sanè haud obscuro, ad illũ hymnũ audiendũ proficiscebatur. Vbi autem hymnũ recitare orsus est Epiphanius, eos qui mysteriis Bacchi haud initiati, quiq; profani erant (vti cõsuetudo fert eorũ, qui talia dicẽdo se ostentare solent) foras exire iubet. At neq; Apollinarium adolescentẽ, neq; eius patrem senem, neq; quenquam aliũ Christianũ, qui fortè aderat, ab se audiendo exclusit. Quare cognita, Theodotus episcopus, iniquo animo & grauius tulit: & vt laicis aliquatũ obiurgatis veniam tribuit, sic ambos Apollinarios palam delicti criminatus, ab ecclesia segregauit. Erat enim vterque ex clero: pater quidem presbyter, filius autẽ etiamnum literarũ sanctarum lector. Quodã autẽ tẽporis spatio intermisso, Theodotus eos, cũ lachrymis & ieiuniis debitã pro peccatis pœnitentiam egissent, in ecclesiam denuò recepit. At Georgius, vbi eum

eam est consecutus episcopatum, & Apollinarius in consuetudine & familiaritate Athanasij, uti dictum est, venerat, eum à communione excludit, & ab ecclesia alienum prociat. Quæ dicunt ab eo sepe petiuisse, ut se in comunione reciperet. Verum cum illud impetrare non posset, graui quadam animi offensione pulsus, ecclesiam turbare, & doctrina nouitate hanc, quam diximus, hæresim introducere cepit, & quantum in ipso situm erat, arte dicendi aduersarium vltiscisci, atque vehementer arguere, quod cum doctrina sacrarum literarum inferior esset, præstantiorem se non vereretur abdicare. Ita sanè priuata inter clericos varijs temporibus suscepta inimicitia, maximo detrimento ecclesiæ fuerunt, & religionem in varias sectas distraxerunt. Cuius rei hoc satis est argumenti. Nam si Georgius pari ratione, atque Theodotus, Apollinarium, cum eum pœnitisset culpæ admittæ, in ecclesiam recepisset, non arbitror hanc hæresim eius nomine nuncupatam ortam aliquando fuisse. Ea enim est humana natura, ut cum despecta sit, obstinatione insolescat, & tunc contentionis, tum rerum nouandarum studio flagrare incipiat: at cum æquales partes ferat, soleat se moderatè gerere, & intra eosdè rationis velut cancellos manere.

ly.
ros

De Eunomio & præceptore eius Actio, & illorum tum gestis tum dogmatis, quodq; in primam in baptismo immersionem adinuenerunt.

CAPVT XXVI.

PER idem ferè tempus, Eunomius ecclesiæ Cyzicensis pro Eleusio creatus episcopus, hæresis Arianæ fautor, alteram præterea hæresim in ecclesiam inuexit: quam alii ex eius ipsius nomine appellant: alii hæresim vocant Anomianorum. Quidam memorant istum Eunomium primum ausum esse asserere, diuinum baptismatis laucrum vnica immersione debere peragi, sicque traditionem ab apostolorum temporibus ad hoc vsque tempus obseruatam violasse: quin etiam disciplinam viuendi diuersam ab ecclesiæ disciplina inuenisse, quæ ipsa seueritate & exquisita obseruatione nouitatem doctrinæ obtegeret.

SOZOMENI HISTOR.

ret. Magnus quidem erat verborum artifex: certandi, & ratiocinandi studio vehementer delectabatur: quales esse complures eiusdem hæresis sectatores licet animaduertere. Nam neque piam alicuius vitam, neque mores, neque benignitatem in egentes tantum laudant, nisi ipsorum faueat opinioni, quantum si litigiosus in disputando, atque adeo ratiocinationibus videatur superiores ferre. Talis enim præter ceteros pius existimatur. At verius credo, uti etiam aliis videtur, dicunt hi, qui tradunt Theophronium Cappadocem & Eutyrium istius sectæ fautores, cum temporibus imperatoris, qui proximè successerat, se ab Euthomio diuisissent, nonnulla, cum in aliis Eunomii decretis, tum in sacro baptisate nouare cœpisse, non in trinitatem, sed in mortem Christi baptizandum esse asserentes. Euthomium autem nihil in hac re nouasse, sed de ea idem ab initio quod Arius sensisse, inque illa sententia permansisse. Qui simul atque episcopus Cizici factus est, à suis ipsius clericis accusatum esse, quòd nouæ doctrinæ author extiterat. Quo quidem tempore Eudoxium sectæ Arianae Constantinopoli antistitem ei accersito, fecisse potestatem de religionis doctrina apud populum concionandi. Verùm cum nihil in doctrina orthodoxorum improbasset, Eudoxium eum hortatum esse, ut rediret Cyzicum: dixisse verò Eunomium se nolle in posterum versari cum his, quos haberet suspectos: atque hanc fuisse causam, cur se ab Arianis segregasset, simulasse, cum reuera se ab illis propterea separasset, quòd Aetium suum magistrum illi in communionem non recepissent: denique ipsum in sua pristina persistisse sententia, neque transuersum digitum, ut aiunt, à priore opinione discessisse. Atque hæc quidem alii hoc modo, alii secus commemorant. Verùm siue Eunomius, siue alii quidam ista in hac traditione baptismatis nouerint, quicumque ea solum ratione ac modo baptizati sint, in simili videntur, mea quidem sententia, versari periculo, ac si absque baptisate de vita decederent. Quòd si secundum ecclesiæ ritum ab apostolorum temporibus obseruatum antè baptizati, ipsi se rebaptizare non poterant, tum certè aut quod in ipsis minime factum

ctum

Etum fuerat, initio illi introducere, & quod neque e-
 rat in ipsis, neque per alios factum fuerat, id in alijs
 efficere, aut ex principio, quod non prius extiterat,
 atque adeo suo pte ingenio illud dogma commenti, quæ
 ipsi minimè acceperant, alijs tradidere: quod quidem
 summæ inscitæ fuit. Nam istud confitentur etiam ipsi,
 eos, qui baptismi mysterio nequaquam sunt initiati,
 non posse alios baptizare. Et qui non sit modo ab ip-
 sis tradito baptizatus, haud quaquam baptizatum vi-
 deri, utpote qui non sit ritè eo mysterio initiatus.
 Quinetiam testes ipsi sunt, quòd quoscunq; ad suam o-
 pinionem traducant, eos rebaptizent, etiam si antea se-
 cundum ecclesiæ catholicæ traditionem eodem fuissent
 initiati mysterio. Quæ res certè ecclesiam non me-
 diocriter conturbavit: quinetiam dogmatum discrepan-
 tia, quorum alia ex alijs nascebantur, impedimento fu-
 it, quo minus complures, qui fidem Christianam reci-
 pere animû induxerant, eam reciperent. Nam in dies sin-
 gulos acres disputationes susceptæ erât, & uti cû hæreses
 principio oriuntur, solet accidere, inter doctores (qui siue
 studium spectes, siue orationis vim, haud vulgares sane e-
 rât) vehementer agitabantur: adeo ut liceat coniecere, pa-
 rum absuisse, quin complures ecclesiæ catholicæ ad suâ at-
 traxissent opinionem, nisi Basilius & Gregorius Cappado-
 ces illis fortiter restitissent, atq; etiâ imperiû Theodosij,
 quod paulo post sequebatur, eorum conatû repressisset,
 & hæresium authores & duces ex imperii partibus, quæ
 erant à populo magis frequentatæ, in loca desertiora rele-
 gasset. Cæterum ne vtriusque hæresis dogma nos omni-
 no lateat, intelligendum est opinionis Eunomii Aetium
 Syrum primum inuentorem fuisse, a seruisque filium
 patri dissimilem esse, creatum esse, & ex nihilo, uti
 Arius vult, constare. Cuius dogmatis fautores, Aeti-
 ani vocabantur. Verum uti supra, cum de imperio
 Constantii diserebamus, dictum est, cum alii filium pa-
 tri consubstantialem, alii substantia similem esse asseuera-
 rent, & illis, penes quos id temporis imperium erat, si-
 milem patri dicendum, uti concilium Ariminense decre-
 uerat, visum esset, Aetius quidem, utpote blasphemiam
 in deum

in deum

SOZOMENI HISTOR.

in Deum locutus, exilio condemnatus est: hæresisque ex-
cogitata ab eo, interea temporis quodammodo extincta,
propterea, quòd neque Eunomius de ea, neque alius quis-
piam doctus liberè disserere ausus est. At verò Eunomi-
us, vt primum ecclesiæ Cyzicensis, pro Eleusio episcopus
constitutus est, non amplius omnino potuit quiescere, sed
apud populum concionari, & opinionem Aëtij in mediū
denuò adducere cœpit. Itaque homines, vtî sæpe fieri so-
let, obliti eius, qui primum hanc hæresin inuenerat, eius
sectatores Eunomianos ideo appellabant, quòd Eunomi-
us eam renouare, & maiore cum audacia, quàm qui illam
in initio tradidisset, stabilire laborauit.

*Quæ Gregorius theologus de Apolinario & Eu-
nomio in quadam ad Nectarium scribat epi-
stola, & quòd philosophia monachorum qui
illo tempore vixerunt, eorum hæresis restin-
cta erat, nam orientem propemodum vniuer-
sum istorum duorum hæresis peruadebat.*

CAPVT XXVII.

PORRò Eunomium eadem cum Aëtio sensisse necessa-
riò fatendum est. Etenim ille ipse Eunomius gloria-
tur se Aetium habuisse magistrum: quòd quidem li-
berè sæpenumero in suis ipsius scriptis testificatur. Gre-
gorius autem Nazianzenus episcopus in epistola quadã
ad Nectarium eo tempore episcopum Constantinopoli-
tanum, Apollinarium insimulat his verbis. Malo hoc,
quod velut gremio nostro continetur, Eunomius, licet
magnum sit, non tamen contentus est, sed damni loco du-
cit, si non omnes in eandem secum perniciem rapiat. Atq;
ista quidem sunt fortassè aliqua ex parte ferenda. Sed in-
ter ecclesiæ calamitates ea omnium planè acerbissima est,
quòd Apollinaristæ suam doctrinam tam liberè & auda-
citer in vulgus efferre permittantur. Qui quidem, nescio
quomodo, tuo permisso parem nobiscum libertatem sibi
conuentus agendi compararunt. Et quanq̃ tu Dei gratia
adiutus, in diuinis mysteriis adeò cumulatè eruditus es,
vt non solū causam Dei verbi accuratè agere noris, verum
etiam

etiam omnia ea, quæ ab hæreticis contra sanam fidem acutè
 excogitata sunt, plenè perspexeris, tamè non fuerit fortalsè
 incommodū, vt tua amplitudo per meā tenuitatē certior
 fiat, libellū quondā Apollinarii in meas manus venisse, in *Apollinarii abq. in*
 quo omnia, quæ ad hæreticā prauitatē stabiliendā pertinēt, *difficili erroris*
 breuiter percurret. Nam in eo asseueranter affirmat quòd
 in œconomia incarnationis vnigeniti Dei filij non es-
 set caro ad nostram naturam reparandam aliundè assum-
 pta, sed quòd ab æternitate carnea illa natura in filio Dei
 inesset. Atque quò hanc absurdam opinionem confir-
 met, sententiam quandam euangelij, quam malè interpre-
 tatus est, profert, quæ ita se habet: Nemo ascendit in cœ- *Ioā. ca. 3.*
 lum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis. Sic vt pri-
 usquam descenderet, filius hominis fuerit, descenderitque
 eandē secū adferens carnē, quam iam in cœlo habet, æter-
 nam scilicet & consubstantialem. Citat porrò quandā apo- *I. Cor. 15.*
 stoli sententiam: Quòd, secundus homo cœlo. Deinde as-
 serit hominem illum, qui de cœlo venerit, mentem non
 habere, sed deitatem vnigeniti mentis naturam suppleuisse,
 & in hominis coagmentatione terriam partem ad animam
 & corpus (quæ in eo, vt humana fert natura, inerant)
 adiunctam esse; quippe mens in illo non erat, sed Deus ver-
 bum eius locum supplebat. Neque hac absurda doctrina
 contentus, acquieuit, sed quo est omnium maxime pesti-
 ferum, ipsum vnigenitum Dei filium, iudicem vniuersita-
 tis, authorem vitæ, & mortis euersorem, mortalem esse af-
 firmavit, inq; sua ipsius diuinitate passum esse, & triduo il-
 lo, quo corpus mortuum erat, diuinitatem quoque eius pa-
 riter mortuam esse, & ita à patre denuò ex morte exci-
 tatam.

Cætera autem, quæ his absurdis opinionibus adiungit
 Gregorius, oratione persequi longū esset. Itaque quid de
 Deo senserint Apollinarius & Eunominus, & quo modo,
 singuli, quibus ista curæ sunt, ex his, quæ commemorau-
 imus consyderent. Quòd si de eiusmodi rebus accuratius
 erudiri secū instituerint, ex scriptis vel istorum ipsorum,
 vel aliorum plura de illis conquirant: quandoquidem mi-
 hi certè ea cum ad intelligendum, tum ad oratione expli-
 candum nō sunt tam facilia. Quod autē ista dogmata nō

T pia-

SOZOMENI HISTOR.

prævaluerint, neque ad valdè multos manarint, nõ modò
causis, quas suprà percensuimus, sed etiam monachis eius
ætatis in primis ascribi debet. Nam quotquot in Syria,
Cappadocia, & regionibus circumiacentibus vitam cole-
bant monasticam, doctrinæ concilij Niceni mordicus ad-
hæsere. Nam parum aberat quin tota illa regio à Cilicia
ad phœnices vsq; secta Apollinarii, Eunomij autem à Ci-
licibus & monte Tauro, ad Hellespontum ferè & Con-
stantinopolim infecta fuisset. Vterque enim gentes, tum
quibuscum versabantur, tum vicinas, faciliè ad suas opini-
ones perduxerunt. At verò idem ferè istis accidit, quòd
antè Arianis acciderat. Nam populus in hisce regionibus
monachos, quos diximus, propter virtutem & rectè facta
magnopere admirata, eos verè de fidè sentire credebat, &
qui aliter sentirent, illos vtpote doctrinis adulterinis cor-
ruptos detestabatur: non aliter sanè atque Aegyptij, qui
monachorum suorum doctrinam secuti, Arianis strenuè
restiterunt.

*De viris sanctis qui in Aegypto id temporis flo-
ruerunt, scilicet Ioanne, Or, Ammon, Beno,
Theona, Copretelle, Elia, Apella, Isidoro, Sera-
pione, Dioscoro, & Eulogio. CAP. XXVIII.*

IAm quidem se offert occasio, vt eorum, qui in orbe
Christiano se vitæ monasticæ id temporis dedebant,
mentionem faciam, totq; ex illorum numero perfe-
quar, quot pro virili mea parte potero. Nam ea ætas san-
ctissimorù virorù copiâ effudit planè maximâ. In ijs autè,
quos in Aegypto floruisse cognouimus Ioânes faciliè pri-
mas tenebat: cui Deus nõ minus, q̃ antiquis prophetis, res
futuras alijsq; hominibus obscuras patefecit: largitusq; est
ei etiam facultatè medendi illis, quos perturbationes cor-
poris & morbi insanabiles diuexabant. Hinc addo Orem
qui ab ineunte adolescentia in solitudine ætatem de-
gerat, assiduè Deum hymnis celebrans. Vixit herbis & ra-
dicibus quibusdâ: aquâ, sicubi repperit, bibit. Vbi autè grâ-
dis naru factus est, iussu diuino in Thebaidem translatus,
plurimis præfuit monasteriis. Neque etiam ipse facultatis
diuina

diuina edendi miracula expers fuit. Nam precibus solum morbos & dæmones expulit. Qui licet literarum ignarus, libris tamen non eguit ad recordationē: sed quicquid mēte complectebatur, illud nulla delere poterat oblio. In ea etiam orbis terrarum parte Ammon monasticum vitæ genus excolebat. Iste Tabenneositis præfuit, tria que circiter millia habuit discipulorum. Item Benus & Theonas cōuentus rexere monachorum, viri diuina præsciētia & propheta repleti. Traditur quidem Theonam doctrinæ Aegyptiorum, Græcorum, & Latinorum peritū fuisse, & ad triginta annorum spatium silentium exercuisse: Benū autem à nemine vnquam visum, vel ira arsisse, vel iurasse, vel mentitum esse, vel temerarium, leue, aut verbum abiectum dixisse. Eodem tempore fuere Copres, Hells, & Elias. Ferunt Copræ à Deo tributum esse, vt ægrotationes & morbos varios sanaret, vt imperaret dæmonibus: Hellen autē à puero ferē in disciplina monastica institutum, plurima edidisse miracula: sic, vt ignem gestaret in sinu, & vestem non vreret: qua re vna monachos, qui vnā cum eo degebant ætatem, magnopere ad illū imitandum incitatos esse, præsertim cum ad piam eius viuendi rationem diuinā miraculorum edendorum vim adiunctam cernerent. Per idem tempus Elias non longē ab Antinopoli vitam egit monasticam, cum iam decem erat & centum annos natus. Antē quod tempus solus ad septuaginta annos solitudinē incoluisse dicitur. Et quanquam ætate adeo prouecta erat, non tamen ieiuniis & seuera viuendi disciplina se exercere destitit. Inter istos item Apelles tum percelebris fuit: qui in monasteriis Aegypti circa Achorin plurima edidit miracula. Istum cum in opere fabrili teneretur occupatus, (hanc namque artem profitebatur) spectrum dæmonis noctu, habitu mulieris formosæ, q̄ cōtinens esset, tentare cepit. Qui ferro, quod iam poliebat, ex igni extracto, dæmonis faciem exussit. Dæmon autem cum fremitu & eiulatione aufugit. Per id temporis inter monachos longē illustrissimi patres erant Isidorus, Serapiō, & Dioscorus. Isidorus monasterium vndiq; cinxit muro, & sedulō prouidit, ne quisq; eorū, qui intus erant, egrederetur, res tamen oēs haberet ad vitā necessarias. Serapiō propē Arsenoicē vitā

T ij egit,

SOZOMENI HISTOR.

egit, & monachis circiter decem millibus præfuit. Quos omnes sic instituit, vt propriis laboribus res necessarias, tñ pararent sibi, tum aliis egentibus suppeditarent. Tempore verò æstatis mercede conducti, solent fruges demetere, inducti satis frumenti & sibi reponerent, & aliis monachi impertiebantur. Dioscoro autem non plures, quàm centū fuere in disciplinam traditi. Qui cum esset præbyter, sacerdotio summa cum diligentia perfunctus est: inq; eos, qui ad sacra accedebāt mysteria accuratè inquisiuit, & exquisitum de illis exercuit iudicium: adeo vt nisi mente antè perpurgata, & nullius admitti sceleris conscia ipsi accedere non auderent. Itemq; in dandis sacris mysteriis Eulogius presbyter eodem tempore etiam multo accuratius in hominum vitam inquirere solet: quem ferunt, cum sacrum faciebat, mentes accedentium ad mysteria ita præsciuisse, vt peccata eorum palam coargueret, & res in cuiusq; mente occultatas perspicuè contueretur. Itaque eos, qui aliquid delicti admiserant, aut de aliquo improbo facinore consilium iniuerant, ad tempus arcebat ab altari, peccatumque eorum planum omnibus fecit: quos postea penitentia purgatos denuò ad mysteria admisit.

De monachis in Thebaide degentibus, Apollo, Dorotheo, Piammone, Ioanne, Marco, Macario, Apollodoro, Mose, Paulo, qui vitam Pherina agebat, Paco, Stephano, & Pior.

CAPVT XXIX.

IN istorū numero Apollo quoq; fuit, qui vixit in Thebaide: Hic cum pubescere inciperet, vitæ monasticæ se dicauit. Qui cum in solitudine ad quadraginta annos vixisset, diuino oraculo iussus, speluncam ad radices montis cuiusdam locis ab hominibus habitatis vicini occupauit. Qui etiam præ miraculorum multitudine breui magnam nominis celebritatem est consecutus, & q̄ plurimis præfuit monachis. Nam tam vtilibus ad vitam disciplinis utebatur, vt multos alliceret. Sed quænam fuerit eius disciplinæ ratio, & quanta q̄q; diuina fecerit miracula, Theotheus ecclesiæ Alexadrinæ antistes accuratè narrat: qui nō illius modò, sed aliorū etiā cōplurium, de quibus facta est

est à me mentio, vitas literis persecutus est. Eodem tempore erant præterea multi pij viri, qui hoc vitæ genus studiose colebant circa Alexandriam, ad duo circiter millia. Quorum alij solitudines accolebant: alij prope Mareoté & confines Libyes habitabant. Inter quos facile illustrissimus fuit Dorotheus, genere Thebanus. Cuius hæc vitæ ratio erat. Interdiu lapides ex mari, quod erat in proximo, colligere, inque annos singulos paruulam domum extruere solebat, & eam dare his, qui sibi domum ædificare non poterant. Noctu autem folia palmarum noctebat textura tortili, & ex illis sportulas conficiebat, quibus victum sibi suppeditaret. Cibus erat illi panis sex vnciæ, & fasciculus minorum olerum: potus autem aqua. Quod genus severæ disciplinæ cum ab ineunte ætate excoluisset, ne in ipsa quidem senectute remisit. Nunquam visus est vel super stoream, vel super lectum dormire, vel pedes, quò corpus relaxaret, extendere, vel sua sponte quieti se tradere: nisi quòd dū aut opus faciebat, aut capiebat cibū, à natura coactus clausit fortè oculos: adeo vt non raro ei inter comedendum dormiscenti cibus ore excideret. Nam quodam tempore somno supra modum oppressus, inscius in stoream delapsus est. Ob quod factum magno affectus dolore, submissa voce dixit: Si angelos poteris ad dormiendū impellere, poteris etiā hominē severæ disciplina deditū. Seipsum quidē significavit, dicto ad somnum fortasse relato, vel ad dæmonem, qui studiosis actionibus impedimento esse solet. Cui quidam ita se affligētī accedens, cur, inquit, ita corpus conficis? quia illud, inquit, me conficit. Præterea Piammon & Ioannes id temporis quoq; circiter $\delta' \iota \omega \lambda \kappa \acute{\omicron} \mu$ Aegypti celeberrimis præfuere monasteriis. Exquisitissimè autem sacerdotio (presbyteri enim erāt) & summa cū reuerentia perfungebantur. Traditum verò est Piammonem quodam tempore, cum sacrum faciebat, vidisse circa sacram mensam stantem angelum Dei, & monachos præsentem in libro scripsisse, absentes verò inde deleuisse. Ioanni autem tantam vim cōtra ægrotationes & morbos donauerat, vt multos podagra laborantes, & articulos membrorum habentes resolutos sanaret. Per illud idem Benjamin, ætate admodum prouectus circa Scetin in monastica

SOZOMENI HISTOR.

vitæ disciplina tempus ætatis summo cum splendore tri-
 uit: cui deus largitus fuerat, vt sola tactione manus aut
 oleo, supra quod orabat, absque medicamento ægro-
 tos omni morborum genere liberaret. Qui cum talis ef-
 set, dicitur in aquam intercutem delapsus, ita corpore
 intumuisse, vt per fores domus, in qua ætatem degebat,
 efferri non potuisset, nisi postes vnâ cum foribus demoli-
 ti fuissent. Inter ægrotandum autem, cum in lecto iacere
 non posset, circiter octo menses in sella latissima sedisse:
 & licet alios morbis vexatos sanare consueuisset, neuti-
 quam tamen ægrè tulisse, quod se ipse morbo quo labo-
 rabat, eripere non posset: imo verò eos, qui ipsum vise-
 bant, cōsolatum esse, orauisse, vt pro anima sua Deo pre-
 ces funderent: de corpore se nihil laborare: quandoqui-
 dem, inquit, cum rectè valeret, nihil me iuuat, & cum
 iam affligatur, nihil lædit. Eodem tempore Marcus ille
 multorū sermone celebratus, Apollonius iuuenis, & Mo-
 ses æthiops in Scete ætatem egere. Fertur Marcum, cum
 adhuc adolescens esset, mansuetum in primis & tempera-
 rem fuisse, sacras literas memoria tenuisse: adeo etiã deo
 charū, vt Macarius constâter affirmaret, cū ipse esset pres-
 byter Cellinorum, eum nunq̃ à se ea mysteria accepisse,
 quæ fas est sacerdotibus in sacra mensa hominibus initia-
 tis dare, sed angelū ei illa dedisse: cuius manum solum ad
 iuncturam vsque brachij se vidisse dicebat. Macario au-
 tem data est à Deo gratia, vt dæmones prorsus contem-
 neret. Causa verò cur se initiò vitæ monasticæ addixe-
 rit, fuit cædes non voluntaria. Nam cum adhuc puer es-
 set, & oues circa lacum Maream pasceret, quendam ex æ-
 qualibus inter ludendum fortè interemit. Itaque veri-
 tus, vt daret pœnas, fugit in solitudinem. Posthæc cum
 triennio sub dio vixisset, paruulam sibi domum ibi con-
 struxit, in qua viginti quinque annos ætatem degit. Istud
 quoq̃; de eo memorant hi, qui idē ipsum ab illo audiuerunt,
 quòd magnam pro calamitate illa gratiam haberet, cæ-
 demque eam non voluntariam appellaret salutarem, quip-
 pe quæ piæ disciplinæ sibi, & beatæ vitæ causa extitisset.
 Apollonius verò, quamuis reliquo vitæ tempore mer-
 caturam exercuisset, tamen ætate iam ingrauescente, ad
 Scetin

Scetin profectus est. Ac cum secum consyderaret se per-
 atatem nec scribere posse discere, neque vllam aliam ar-
 tem, suis ipsius pecuniis omnia cum medicamentorum,
 rum rerum aliarum ægrotis necessariarum genera coe-
 misse traditur, & quotidie à primo mane vsque ad ho-
 ram nonam per singula monachorum ostia perrexisse,
 quò ægrotos inuiseret. Quod genus disciplinæ cum ne-
 cessarium sibi & accommodatum comperisset, in eo
 quod reliquum erat ætatis transegit. Cum autem iam
 esset è vita migraturus, ea, quæ possidebat, alteri tra-
 didit, deditque in mandatis, vt eadem ipse pietatis of-
 ficia obiret. Moses verò, cum seruus esset, ex ædibus
 domini sui propter improbitatem eiectus est: atque ad
 latrocinium conuersus, manipulo latronum præfuit. Qui
 post multa admisa scelera, post multas cædes factas, re-
 pentina facta mutatione, vitæ monasticæ se tradidit, atq;
 ex insperato ad piæ viuendi disciplinæ perfectionem ve-
 nit. Nam cum præ firma corporis constitutione, quam
 ex priore vitæ ratione consecutus fuerat, adhuc ef-
 feruesceret, & visis voluptatum sibi obiectis commoue-
 retur, infinitis ferè exagitationis generibus corpus ma-
 cerare cœpit: nunc exiguo pane siue obsonio vtendo, mo-
 dò operis faciendo plurimum, aliquando quinquagesies
 orando, interdù ad sexennium singulas noctes integras ad
 preces faciendas pedibus consistendo, totoq; illo spatio
 neq; flectere genua, neq; oculos ad somnũ capiendũ oc-
 cludere voluit: non raro etiam noctu per monachorum
 domicilia transiens, hydriam cuiusq; clam aqua imple-
 uit. Quæ res erat sanè valde laboriosa. Nam locus, vnde
 aqua hauriebant, ab aliis decè stadia, viginti ab alijs, à non
 nullis amplius triginta abfuit. At tametsi seriò operam
 dabat crebris exercitationibus vires debilitare, & corpus
 grauib; laboribus premere, tamè magna ex parte vtraq;
 non minus integra, quàm antè, remanserunt. Nam tradi-
 tum est latrones quodã tempore indomũ, vbi solus virũ
 colebat monasticã, irruptionem fecisse: eum illos omnes
 cõprehẽdisse, constrinxisse vinculis, & cũ quatuor essent
 numero, humeris imposuisse, deportasse in ecclesiã, cau-
 sam illorum monachis collegis permisisse, perinde atq;ue

T iij sibi

SOZOMENI HISTOR.

sibi licere non putaret quenquam vllō afficere incommodo. Memorant enim nemini tam egregiam à vitiositate ad virtutem mutationem accidisse : quandoquidem & in disciplina monastica peruenit ad summum, & id à Deo consecutus est, vt ingentem dæmonibus iniiceret terrorem, & presbyter monachorum in Sceti ætatem degentium fieret. Qui cum talis esset, multos post se optimos reliquit discipulos, & circiter septuaginta quinq; annos natus, exiuit è vita. Eodem regnante imperatore, vixere Paulus, & Pachō, Stephanus & Moses, ambo Libyes, & Pior etiam Aegyptius. Paulus quidem domicilium habuit in Pherme, qui est mons in Sceti : cui fuere discipuli non pauciores quinientis. Nullum opus faciebat, neque à quopiam quicquam sibi accepit, præterquam id solum, quod edebat. In precibus solum se defixit, & in dies singulos trecentas orationes Deo, velut tributum quoddam reddidit. Ac ne per imprudentiam in numero erraret, trecentis lapillis in sinum coniectis, ad singulas preces singulos inde eiecit lapillos. Consumptis igitur lapillis, constabat sibi orationes lapillis numero pares ab se expletas esse. Pachon verò id temporis in Sceti magna cum nominis celebritate vixit : quem constat ita vitam ab ineunte ætate ad summam senectutem instituisse, vt quamuis corpore esset bene constituto, tamen neque perturbatio animi, neq; dæmon eum ignauum in rerum continentia earum, quas virum piæ viuendi disciplinæ dicatum reprimere decet, aliquando deprehenderit. Stephanus circiter Mareotem non longe à Marmarica habitauit, quem memoriæ proditum est, exquisitum in primis, & perfectissimum disciplinæ genus excoluisse, & ad sexaginta annorum spatium monachum fuisse spectatissimum, & Antonio magno familiarem. Mansuetus erat, & valde sapiens : in colloquio dulcis & fructuosus, atque ad animos eorum, qui mœrore premebantur tum permulcendos, tum ad solatium ac iucunditatem traducendos, etiamsi doloribus necessariis antè occupati fuissent, admodum habilis idoneusque. Similem quoque se præbuit suis ipsius calamitatibus. Nam cū graui morbo, & insanabili illo quidem opprimeretur, adeo vt membra eo corrupta medicis excidenda traderet, tamè opus

opus facere, foliaque palmarum manibus contexere complicareque non destitit. Atque eos, qui aderant, cohortatus est, ut de suis calamitatibus non dolerent, neque aliud quicquam cogitarent, nisi quod ea, quæ à Deo fiunt, omnino ad bonum finem spectarent, & quod sibi vtile foret, in eiusmodi cruciatus incidisse, idque pro peccatis fortasse, pro quibus præstaret hic pœnas, quàm post hanc vitam, persolvere. Moses autem cum ob mansuetudinem & charitatem erga omnes, tum ob morborum curationem, quam precibus solum effecit, magnâ laudem consecutus fuisse traditur. Pior, cum statuisset ab ineunte adolescentia vitæ monasticæ se consecrare, eo ipso temporis vestigio, quo ea de causa paternis ædibus egressus sit, spondit deo se de cætero neminem ex suis aliquando oculis aspecturum. Post annos quinquaginta, soror accepit eum ad huc viuere. Quæ cum præ immenso gaudio nuntij tam in sperati esset penè obstupefacta, quiescere non potuit, nisi fratrem oculis intueretur. Quam ætate prouectam lamentantem & implorantem in hac re auxilium, episcopus illius loci commiseratus, scripsit ad præsides monachorum in solitudine degentium, ut Piorẽm ad se mitterent. Qui iussus, eò profectus est, quippe cum non posset illis contradicere. Nam non fas erat monachis Aegypti, credo itẽ alijs, imperatis resistere. Ille igitur, vno secum assumpto, venit in patriam. Atque stans pro foribus domus paternæ, signum dedit se venisse. Vbi verò fores crepare sensit, oculis oclusis, sororem nomine compellauit: dixitque; Ego Pior, frater tuus. Age, me contuere, quantum lubet. Illa igitur mirè hac de re oblectata, gratias deo egit. Is autẽ cum prope fores precatus esset, reuertitur ad locum in quo habitabat. Ibi puteo defosso, aquam repperit amaram: qua quidem aqua potionis loco ad extremum vitæ diem vsus est. Posterum autem tempus disciplinæ illius & continentix seueritatem euidenter declarauit. Nam eo mortuo, cum non pauci vitam monasticam in eodem loco exigere conarentur, nemo eorum aquam ferre potuit. Equidẽ ipse mihi pro certo persuadeo non fuisse ei difficile, si nõ tam austerum disciplinæ modum sequi decreuisset, precibus aquam amaram in dulcem conuertisse: præsertim cum

T v perfecisset

SOZOMENI HISTOR.

perfecisset, vt alio quodam in loco, vbi nulla aqua omni-
no extiterat, aqua erumperet. Nam memoratum est Mosen
cum suis monachis quodam tempore quando quodam puteum de-
fodiebant, quoniam neque vena, quam se reperturos spe-
rabant, apparet, neque aqua in profundo emergeret, ab
opere iam destitutos fuisse, nisi Pior circiter meridiē illis
fortē interuenisset: qui cum eos salutasset, diffidentia q; &
imbecillitatis animi arguisset, descendit in fossam, & ora-
uit. Cumque terram ligone iam tertio percussisset, aqua
confestim erupit, & fossam cōpleuit. Pior, precibus factis,
discessit: qui à Mose & monachis eius rogatus, vt cibū a-
pud ipsos caperet, noluit, sed dixit se non ea de causa ad
eos missum, atque rem, ob quam ipse venerat, iam esse
confectam.

*De monachis, qui in monasteriis Scetis vixerunt,
Origine, Didymo, Cronione, Arsisio, Putabaste,
Arfione, Serapione, Ammonio, Eusebio, & Di-
oscoro, fratribus, & iis qui longi nominabātur,
& Enagrio philosopho. CAP. XXX.*

Eodem tempore in monasteriis Scetis floruerūt, Ori-
genes senex vnus ex discipulis Antonij magni, qui
adhuc supererat, & Didymus, & Cronion annos iam
circiter decem & centum natus, & magnus Arsisius, & Pu-
rubastes, & Arfion, & Serapion, qui eisdem cum Antonio
vixere temporibus: quique cum in disciplina monastica
consensissent, monasteriis iam tum in eo loco positis præ-
fuerunt. Rursus alij complures præclari & boni viri, quo-
rum alij erant adulescentes, alij ad robustā ætatem perue-
nerant, in magna celebritate vnā cum illis vixerunt. Porro
Ammonius, Eusebius, & Dioscorus, per idem tempus ma-
gni nominis fuere: isti fratres erant inter se, & propter cor-
poris staturam, Longi vocabantur. Traditum est istū Am-
moniū ad perfectissimū monasticæ vitæ ac disciplinæ mo-
dum venisse: voluptatē & mollitiē fortiter deuicisse, litera-
rum fuisse & doctrinæ adeo studiosum, vt Origenis, Di-
dymi, & aliorū scriptorū ecclesiasticorū libros diligenter
euolueret: à primo tempore ætatis ad extremum vitæ
diem

diem nihil præter panem quod igne coqueretur gustasse. Qui cum à quibusdā comprehensus, episcopus crearetur, quoniam illis, qui ad se ea de re venerant, precibus persuadere non poterat, ut abirent, præcisa auricula, dixit: me deinceps ne volentem quidem lex sacerdotum creari permittit. Nam neminem, qui non sit integris membris, sacerdotem debere institui. Itaque hac re audita, decessere illi quidem: sed ubi intellexere hæc esse Iudæis solum obseruanda, ecclesię autem Christi membra corporis minime curę esse, sed ut sacerdos dūtaxat sit integris moribus, reuerterunt denuo, virum comprehensuri. At ille se obstrinxit iureiurando, si vim ei afferre conarentur, linquam quoque excisurū. Hi igitur, ut hoc faceret, veriti, abierūt. Qua de causa Ammonius *ωαρωτης*, id est, auricula carēs, deinceps nuncupatus est. Qui cum non multo post, temporibus scilicet proximi imperatoris, Euagrius versabatur: Vir sapiens, illustris, & cum acutus ad intelligendum, tum ad dicendum disertus: quin etiam ad rationes ac vias, quę ad virtutem ducunt, & prauitatem discernendas valde perspicax: itemque idoneus in primis ad suggerēda ea, quę his sequenda, illis cauenda viderentur. Verum quantum præstaret doctrina, ex libris, quos posteris reliquit, satis constare poterit. Fertur etiam ingenij modestia excelluisse, & adeo omnem arrogantiam & fastidium repressisse, ut neque cum iure laudaretur, populi plausu se insolenter efferreret, neque cum viruperaretur iniuste, contumeliam sibi factam ægrè pateretur. Genus quidem duxit ex Iberibus, qui ad Pontum Euxinū accolunt. Sed in disciplinam traditus est Gregorio episcopo Nazianzi, & ab eo in sacris literis institutus. Cuius etiam archidiaconus fuit eo tempore, quo Constantinopolitanam rexit ecclesiam. Hunc quidem formosum aspectu, & vestitu exquisitum, cum quidam è magistratuum numero Zelotypia laborans, notum suę coniugi ac familiarem esse intellexisset, mortem ei machinari cœpit. Atque dormienti Euagrio cum cædes per insidias re ipsa inferretur, dicunt visionem quandam terribilem illam quidem, sed tamen Salutarem diuinitus oblatam esse. Videbatur enim videre se in maleficio quodam deprehensum esse, & catenas ferreas manibus ac pedi-

ac pedi-

SOZOMENI HISTOR.

ac pedibus iniectas. Cumq; iam deduceretur in iudicium & supplicio afficeretur, ad se quédã accessisse, demonstrasse librũ euangeliorũ, pollicitum esse, si vrbe egrederetur, se è vinculis eum soluturum, iusiurãdum ab illo postulasse, quòd ita faceret. Se autem manu ad librum admota, iurasse se id sine dubio facturum. Itaque è vinculis exemptum, & illico somno solutum esse. Sicq; diuinã visioni sibi secundum quietem obiecit obsequentem, periculum euitasse. Postea autem cum animum induxisset vitam colere monasticam, relicta Constantinopoli, Hierosolymam concessit. Aliquantò post ad monachos, qui in Scetia tatem agebant, visendos profectus, inter eos vitam traducere magnopere cupiebat.

*De Nitria monachis & monasteriis quæ cellia
vocabantur & Rinocururæ monachis
Nigro, Dionysio, & Solone.*

CAPVT XXXI.

Istum locũ appellant Nitriam, propter ea quod est pagus finitimus, in quo nitrum colligunt. Non exigua quidem hominum multitudo ibi monasticam disciplinam exercebat. Erant namque monasteria circiter quinquaginta cõtigua, quorum pars conuentus, pars homines separatim ab alijs vitam degentes habuere. Porro autẽ cũ iter facias in interiorẽ solitudinẽ, ibi est alius locus, qui a Nitria abest stadia ferè septuaginta, cui nomẽ erat Cellia. In eo sunt cellæ monachorũ permultę sparsim positæ: quæ de causa hoc nomen habuit. Tantum inter se distant, vt qui in ipsis habitant, neque videre se inter ipsos, neque omnino audire possint. Conueniunt oēs in vnũ, & primo hebdomadæ ac postremo die cõuentus celebrant. Quòd si quis fortè absit, eum abesse planè inuitum constat, vel afflictatione aliqua, vel morbo præpeditum, ad quem visendũ curandũq; non omnes statim eũ, sed varijs temporibus singuli, quicquid habent ad morbũ leuandũ accomodatam secum deferunt. Hac causã excepta, nõ colloquũtur inter se, nisi quòd sermonẽ vel ad cognitionẽ Dei, vel

vel ad animę vtilitatem pertinentes, conferant: idque cum
 aliquis veniat, quo aliquid ab eo, qui id ipsum explicare
 norit, perdiscat. Hasce quidem cellas incolunt hi, qui ad
 id, quod in disciplina monastica summũ est peruenerint,
 seque ipsos ritẽ instituere, & soli vitam degere possint,
 propter quietem ab illis seiuncti. Atque hæc quidem
 sint à nobis breuiter de Sceti, deque monachis ibi seue-
 ram ac sanctam vitam excolẽtib; commemorata. Quod
 si cuiusque vitam singillatim persequi niteremur, opus
 fortasse propter longitudinem apud nonnullos in repre-
 hensionem incurreret. Nam cum suas ac priuatas uiuen-
 di disciplinas constituerent, opera, instituta vitæ, exerci-
 tationes, rationem victus, & tempora cuique ætati accom-
 modata distribuerunt. Porro Rhinocurura post illud tem-
 pus viris piis non aduentitiis, sed ea in vrbe natis floruit.
 Quorum facilẽ optimos vitæ monasticæ se dedisse acce-
 pi: noui etiam ipse Melanem ecclesię eiusdem episcopum,
 & Dionysũ, qui à parte vrbis ab septentriones vergente
 monalterium habuit: noui quoque Solonem Melanis fra-
 trem, & eius in episcopatu successorem. Fertur præterea
 eo tempore, quo erat imperatum, vt episcopi cuiusque ci-
 uitatis, qui doctrinæ Arianæ aduersabantur, è sedibus
 suis pellerentur, eos qui ad Melanem pellendum vena-
 rant, offendisse eum tanquam infimum ministrum lampa-
 des ecclesiæ parantem, habentemque baltheum, quo pal-
 lium cingebatur, oleo sordidatum, in lampades denique
 lychnos inferentem. Quem cũ pro episcopo rogassent, re-
 spondisse, eum ibi esse, seque illum monstraturũ. Extẽplo
 verò homines eos de via fessos in ædes episcopi deduxis-
 se, mensam apposuisse epulis, quæ fortẽ suppetebant, ex-
 cepisse. Postquam autem epulati sunt, lauisse manus (illis
 enim inter epulandum ministrauerat) & ita se eis indicas-
 se. Illos hominem admiratos, confessos esse cur venissent,
 reuerentia tamen erga eum inductos, concessisse ei pote-
 statem aufugiendi. Eum tum dixisse, tantum abesse vt idẽ
 supplicij genus subire recusaret, quod episcopi secũ do-
 ctrina fidei consentiẽtes subirent, vt etiã lubẽti animo id
 ipsum amplecteretur. Eius generis igitur institutis disci-
 plinæ à puero exercitatus, in virtute monastica perfectus
 euasit.

SOZOMENI HISTOR.

euasit. Solon autē factus ex mercatore monachus, non parum ipse quoque inde percepit vtilitatis. Nam fratre suo Melane, & monachis, qui ibi pium illud viuēdi genus sedulò colebant, præceptoribus vsus, tū in dei cultū summa animi alacritate incubuit, tū erga vicinos perbenignus fuit. Quare ecclesia Rhinocufurensis eiusmodi ab initio nacta antistites, ex eo tempore ad nostram vsque ætatem eorum institutis vti, & bonos ac pios viros efferre non destitit. Quinetiam clericis illius ecclesiæ ædes communes, communis mensa, alia deniq; omnia communia.

De Palestine monachis, Hesycha, Epiphano, postea Cypri episcopo, Ammonio, & Siluano.

CAPVT XXXII.

PORRò autem Palæstina propter viros, qui ibi disciplinam monasticam exercebāt, magnopere floruit. Nam complures eorum, quos dum de Constantij discesserāt imperio, enumeravi, adhuc eandem cum magna gloria excolebant disciplinam Quorum cōsuetudine alij nonnulli vtentes, ad id, quod in virtute summum est, peruenere, maioremque gloriæ quasi cumulum monasteriis illius regionis adiecere. Ex quorum fuere numero, Hesychas Hilarionis sodalis, & Epiphanius, qui postea Salaminæ, quæ est vrbis Cypri, fuit episcopus. Atque Hesychas eo ipso in loco, in quo magister eius, vitam egit monasticam. Epiphanius autē circiter Besanducem pagum in tractu Eleuthero politano situm, vnde etiam ortus fuerat, in eodem vitergone colendo se collocauit. Qui ab ineunte ætate à monachis præstantissimis institutus, & in Aegypto longissimo tempore eadem de causa versatus, in disciplina monastica cum apud Aegyptios, tum apud Palæstinos illustrissimus habitus est: postea quoque apud Cyprios in non minore gloria fuit: apud quos electus est primariæ vrbis totius insulæ episcopus. Vnde, credo, si vniuerso, prope dixerim, orbe terrarum, est maximam nominis celebritatem consecutus. Nam cum in multitudine hominum, & in vrbe ampla eaque maritima sacerdotio fungeretur, ob præstantiã virtutis, qua etiam negociis ciuilibus occupatus vsus est, breui cū ciuibus, tum peregrinis cuiusq; nationis notus

notus factus est: illis quidem, ut qui eum coram vidissent, eiusque piæ vitæ fecissent periculum: his autem, ut qui illis idem de eo narrantibus fidem adiunxissent. Qui antè, quàm in Cypru est profectus, etià imperatore, cuius tēpora iam persequimur, regnante, in Palæstina ætatē degebat. Quo quidē tempore, in monasteriis per celebres erant, Salamanes, Physcon, Malachion, & Crispio fratres. Qui circa Bethelam pagum in tractu Gazensi situm (erant enim ex patitijs illius loci oriūdi) vitā traduxēre monasticam. Cuius quidem vitæ ac disciplinæ præceptorē Hilarionē habuēre: à quo cū domū vnā cōcederent, fertur Malachionem è medio illorū abreptū esse, ex eorum conspectu euānisse: atque ex improviso rursus visum esse eandē viā cū fratribus insistentem: paulò post verò è vita migrasse. qui tametsi adhuc adolescens erat, illis tamē, qui in disciplina monastica consenuerant, neq; pia viuendi ratione, neq; ardenti in Deū amore inferior fuit. Itemq; Ammonius de cetero inde circiter stadia propè Chapharcobrā, pagū quoq; Gazesem, à quo genus duxit, habitauit: Vir sanè, qui vitā monasticā cū exquisitè in primis, tum summa cū animi magnitudine excoluit. Siluanus etiam, cui ferunt propter eximiam virtutem angelum coram ministrasse, etsi Palæstinus genere fuit, id temporis tamen credo, in Aegypto disciplinam monasticam sectatus est. At postea in monte Sina aliquamdiu commoratus, deinceps ad torrētem quēdam in Geraris conuentum plurimorum bonorum ac piorum virorum maximum planè & celeberrimum in vnum congregauit: cui post eius mortem diuinus ille præfuit Zacharias.

De Syria monachis, Batthao, Eusebio, Berge, Ala, Abbo, Lazaro, Abdaleo, Zenone, Heliodoro, Eusebio apud Carras, Protogene, Bito, Aone.

CAPVT XXXIII.

SEd abeamus iam ab his, & ad monachos Syriæ ac Persidis, quæ est Syriæ finitimæ veniamus: qui ita multitudine creuerūt, ut cū monachis Aegypti numero cōtēdere possent. In quibus præter ceteros excellere tū videbātur Battheus, Eusebius, Barges, Alas, Abbos, & Lazarus qui post

11
SOZOMENI HISTOR.

qui post creatus est episcopus, Abdaleus etiam, Zenon, & Heliodorus: qui omnes apud Nisibenos circiter motem, qui dicitur Sigoron in monastico disciplinae genere aetate contriuerunt. Hos quidem qui tale genus disciplinae nuper inchoauerat, Βόσκουσι id est pastoritios, vel syluestres vocabant: quod nomen illis ideo impositum est, quod neque aedes habent, neque panem obsoniumue comedunt, neque vinum bibunt, sed semper in montibus aetatem degentes, Deum precibus, & hymnis (vti ritus postulat ecclesiae) sine intermissione celebrant. Cum autem tempus venit cibi capiendi, non aliter atque palantes, singuli, arrepta falce, montem peragrant, quod herbas ad vitam sustentandam detinetant. Atque hunc disciplinae modum isti quidem coluisse traduntur. In Carris vero Eusebius, solus in angusti locum sua sponte conclusus, monasticam vitam egit: Protogenes etiam, qui post Bitum id temporis episcopum, ecclesiam illam regebat, eandem viuendi viam secutus est. Bitum autem illum dico multorum sermone celebratum, quem praedicant imperatorem Constantinum, cum primo vidisset, confessum esse, quod Deus iam dudum illum hominem sibi in visionibus ostendisset, iussissetque ut quodcunque diceret, illi fidem adhiberet. Aones item habuit in Phadana domicilium, in quo disciplinam monasticam exercebat. Est is quidem locus, in quo Iacob nepos Abrahami a Palaestina egressus, cum Rebecca adhuc virgine, quam post duxit vxorem, in notitiam & familiaritatem venit. Nam lapide ex fonte, qui ibi erat, amoto, primum illius gregem aquauit. Commemorant hunc Aonem primum omnium apud Syros, non aliter atque Antonium apud Aegyptios istam exquisitam viuendi rationem, quae est ab omnium hominum societate remota, instituisse.

De Edeffa monachis Iuliano, Ephraem, Syro, Barsa, & Eulogio, praeterea vero & de iis qui Celsyriam incolunt, Valentino, Theodoro, Meroso, Baso, Bassone, & Paulo, ac de illis etiam qui sunt in Galatia, & Cappadocia, & alijs in locis viris sanctis, & qua de causa acciderit, & sancti qui olim vixerunt longevi fuerint.

CAP.

CVM isto Aōne Gaddanas, & Azius vnà vixere, qui pari virtutis studio incēdebatur. Propè verò vicinā Edeſſam, & vrbes illi finitimas eodem tempore facile præſtantiffimi monachi fuere Iulianus, & Ephraim Syrus: de quibus tum diſputabamus, cum ſumus in imperio Conſtantii explanādo verſati. Adde his Barſen & Eulogium, qui ambo poſt creabantur epiſcopi non vrbis aliquius, ſed honoris cauſa, qui veluti vitæ piæ anteaſſæ compenſatio in propriis monaſteriis illis deferebatur, ad quē modum Lazarus quoq; de quo ſuprà diximus, epiſcopus fuit. Atque hi quidem ſunt monachi, quos ipſe cū apud Syros, tum apud Perſas etiam eorum confines in diſciplina monaſtica eo tempore primas obruiſſe accepi. Quibus omnibus communis diſciplina fuit, vt comprehendā breui, animæ quàm maximam curam gerere, eamque conſuetudine ad res huius ſeculi relinquendas paratam efficiere: in precibus, ieiuniis, & diuinis hymnis magnam vitæ partem conſumere: pecuniam, ciuiliū rerum tractationem, indulgentiam curamque corporis, omnino continere. Nonnulli iſtorum monachorum ad perfectiſſimam continentiam peruenere: verbi gratia, Bathæus tanta vſus eſt continentia, tantaq; inedia, vt vermes ex eius dentibus ſerperent. Alam quoq; ferunt ad ſpatium octoginta annorum panem non guſtaſſe: Heliodorum etiam multas integras noctes nihil ſomni cepiſſe, & pariter integras hebdomadas ieiunaſſe. Porrò Coeleſyria, & tota illa regio, quæ ſupra eam ſita eſt ſola Antiochia excepta, ferius eſt illa quidem ad Chriſti fidem traducta: Sed tamen ne ea quidem viris eccleſiaſticis vitam monaſticam colentibus caruit. Qui tantò fortiores videbantur, quantò magis incolis eius regionis odio habiti erant, & inſidiis appetiti: quibus magno ſanè animo & excelſo reſtiterunt, non vlciſcendo ſe ipſi, neq; pœnas ab aduerſariis ſumendo, ſed cōtumelias Gentiliū, & plagas ſibi inſiſctas magna cum alacritate ſuſtinendo. Quales fuiſſe audiui Valentinum (quem alij ex Emefa, ex Arethuſa alij genus duxiſſe prædicant) & eius gentilem Theodorum: ambos

SOZOMENI HISTOR.

Tittis, quod est oppidum in tractu Apameensi positū, natos: Marosam etiam ex Nechelis, & Bassum, & Bassonem, & Paulum ex pago Telmiso ortum: qui cū multos monachos multis in locis in vnū cōgregasset, & ad monasticam disciplinam, quemadmodum oporteat, excolendam traduxisset, ad extremum in loco quodam, qui Iugatus dicitur, maximum ac celeberrimū conuentum monachorum constituit. Quo quidem in loco etiam cum vitam ad longissimum tempus protraxisset, (ad nostram enim aetate, egregiè & valde piè in disciplina monastica exercitatus, vixit) mortuus est, ibique sepulchro conditus. Quinetiam ceteri monachi, quos commemorauimus, omnes ferè ad prolixū tēporis spatiū vitam propagarunt. Atq; deus certe, vt mihi quidē videtur, tā lōgā vitā hisce hominibus largitus est, vt religio Christiana per eos amplificaretur. Etenim tū Syros ferè omnes, tum Persas, tum Saracenorū quàm pluri- mos à Gentilitate ad suū ipsorū, hoc est ad verū dei cultū traduxere: ipsiq; in illis regionibus disciplinā monasticā exorsi, permultos sibi similes effecere. Porrò Galatas ar- bitror, Cappadoces, & horū finitimos, atq; multos alios præ- terea id temporis, viros habuisse ecclesiasticos, qui & mo- nasticum viuēdi genus exercebant, & veterem Christi reli- gionē studiosè excolebāt. Complures autem erant, qui in vrbibus & pagis conuectus habebant. Nam neq; veterum monachorum traditioni erant assuefacti, neque præ hy- mis acerbitate, quæ ob naturam loci semper ibi solet eue- nire, in solitudine fotasse aetatem agere nō poterant. Inter monachos autē, quos illic vixisse accepi, primas tulit Leo, qui postea ecclesiæ Ancyrae episcopus creatus est, & Pra- pidius, qui iā licet valde grandis, in multis pagis munere fungitur episcopali. Præest etiam pauperum domicilio, cui nomen Basiliæ, celeberrimo illi quidem, à Basilio epi- scopo Cæsareæ Cappadociæ exadificato: à quo & initio nomen accepit, & adhuc retinet.

*De tripode ligneo, & imperatoris ex elemento-
rum conuexione successuri exploratione, &
philosophorum eade, & astronomia.*

CAPVT XXXV.

Sunt

Sunt hæc quidem à me de viris ecclesiasticis; qui tum disciplinam colebant monasticam, eatenus commemorata, quatenus eadem ipsa cognoscere potuit. Quo quidem tempore omnes propè philosophi Gentiles extincti sunt, idque hac de causa. Nonnulli eorum, qui aliis in philosophia præstare putabatur, incrementum religionis Christianæ egrè admodum ferentes, iniuere consilium de prænoscendo, quis esset Valenti in imperio successurus. Qua de re cum omnia omnis generis diuinandi genera experti fuissent, ad extremum, tripodem ligneum è Lauro fabricati, inuocationes demonum, & verba execrabilia pro more suo vsurparunt: adeo vt ex coniunctione singularum literarum per tripodis machinam & diuinationem significatum, futuri nomen extaret imperatoris. Philosophi igitur cum Theodorum virum inter Satellites imperatoris insignè illum quidè & illustrè, sed Gentilè, imperatorè fieri aude expeterent, vtque ordo literarum vsque ad. D. huius nomini conueniret, in fraudem inducti sunt, dum hac coniectura nixi, Theodorum imperio potiturum expectarent. Quo illorum conatu indicato, extra modum ira exarscere cepit, quasi salutis suæ insidias comparassent. Ob quam causam tum Theodorus, tum tripodis opifices comprehensi sunt, mandatunque, vt ille igni, hi autem gladio necarentur. Pari ratione omnes illustriores in toto imperio philosophi eadem ipsa de causa extincti. Quinetiam cum imperatoris ira nullo modo comprimi posset, etiam in eos, qui philosophi non erant, sed illorum duntaxat vestitu utebantur, inuidiæ flamma peruasit: sic vt qui alias artes profitebantur, neque crocotis, neque pallijs philosophorum se induere vellent, idque ob periculi metum, ne viderentur ex eorum numero esse, qui vaticinia illa, & ritus ad tripodem peregissent. Istam quidem implacabilem imperatoris iram atque adeo crudelitatem, addo etiã philosophorum temerarium facinus, philosophis indignum & imprudèntè conatum, à benè sanis hominibus arbitror merito diuinandum. Nam cum hac inscitia impulsus, animum induxisset eum interficere, qui esset sibi in imperio successurus, neque vitæ illorum, qui diuinatione de ea re vsi fuissent, neque eius, de quo diuinassent pepercit:

SOZOMENI HISTOR.

11
 quinetiam uti ferunt, neque eorum quidem qui tum eodem nomine, si modo illustres essent, appellabantur, vel saltem simile nomen habebant, cuius primae litterae à Th, usque ad D, eadem essent. Porro philosophorum huc processit amentia, uti crederent in sua situ potestate, ut tum imperatorem è medio tollerent, tum denuo excitarent. At quamvis eiusmodi res decretis, quae rato aliorum cursu semel statuta sunt, ascribi deberent, tamen oportuerat eum, qui esset futurus imperator expectare, verum si istud concilij & voluntatis divinae opus sit, quid est, cur quisquam eas ideo curiose peruestiget. Nam praesensione aut studio humano, quod est à Deo decretum, sciri omnino non potest: quod si possiet, non tamen rectum esset existimare eos, homines cum sint, licet omnium sapientissimos, melius quam deum posse de rebus consilium capere. At verò si cupiditate illius, quod erat futurum, praenoscendi, eo imprudentiae ferebantur, ut periculo velut ante oculos proposito se ultro offerrent, legesque olim à Romanis, eo videlicet tempore, cum Gentilitatem profiteri, & immolare idolis periculo caruit, promulgatas contemnerent, non eadem mente fuere & sententia, qua Socrates: qui cum saluus esse posset, cumque etiam cicutam, idque contra aequum & bonum bibiturus esset, reverentia tamen erga leges, in quibus natus educatusque fuerat, è carcere, etiam cum posset, fugere noluit.

De Valentiniani imperatoris in Sarmatas expeditione, & eius in Gallia morte, & Valentiniani junioris electione, ac persecutione sacerdotum, orationeque Themistii philosophi, qua magis humanus ac facilis in illos qui ei repugnabant effectus est.

CAP. XXXVI,

Sed de hisce rebus liberum sit cuique pro arbitrato & iudicare, & dicere. Cum Sarmatae in loca quaedam Imperij ad solem occidentem vergentis incursionem fecissent, Valentinianus bellum contra eos suscepit. Illi au-

Illi autem de numero militum & apparatu eius certiores facti, legatos ad eum de pace mittunt. Quos cum vidisset, sciscitatur num omnes Sarmatæ tales essent. A quibus cum esset responsum Sarmatum facilè præstantissimos ad eam obeundam legationem venisse, ira supra modum incenditur. Atque grauitè vociferatus, quàm miserè, inquit actum est cum subiectis meis, & quàm infeliciter cecidit, vt ad me Romanum imperium deferretur, cum Sarmatæ, gens planè barbara, quorum isti sunt præstantissimi, non contenti sint in suis ipsorum finibus vitam agere, sed in meum imperium inuadere, & contra Romanos deniq; bellum facere vel somniare audeant. Qui cum hoc modo æstualet, & contenta voce ista proferret, adeo extra modum eius extendebantur intestina, vt & venam & arteriam rumperet: magnaq; sanguinis copia effusa, in castello quodam Galliarum vita exiret, cum iam natus quidem esset annos circiter quinquaginta quatuor, imperium autem præclarè ad modum, & cum magno splendore gubernasset, tredecim. Sexto autem post eius mortem die, Valentinianus iunior eius filius eiusdem nominis à militibus imperator declaratur. Cuius creationi Valens, & Gratianus eius frater, quamuis primò iniquo animo paterentur, quòd milites imperii insignia antè ei tribuerant, quàm ipsi permisisset, non multò post tamen suffragati sunt. Eodem tempore Valens Antiochiæ, quæ est in Syria, ætatem degens, maiore odio indies in suæ opinionis aduersarios exardescere, acerbè eos affligere & exagitare cœpit. Cum verò Themistius philosophus librum ei dedicaret, hortabatur, docebatq; non oportere mirari dissensionem, quæ in ecclesiasticis opinionibus versabatur, cum multò inferior multoq; minor sit, quàm quæ extaret apud Gentiles. Nam permultæ apud ipsos sunt opiniones, & dissensionem ob multitudinem dogmatum susceptam, complures contentiones de eiusmodi rebus, & disceptationes excitare necessum est. Si quidè Deo fortasse visum sit, vt ipse nõ facilè nosceretur, & variæ existeret de eo opiniones, quo singuli magis eum vererentur, cū exquisitâ eius cognitionem comprehendere nõ possint, secum reputâtes, quâtus sit & cuiusmodi ille quidem, ad cuius cognitionem venire cogitant.

SOZOMENI HISTOR.

De Barbaris qui trans Istrum habitabant, quo pacto ab Hunnis sedibus pulsati, ad Romanos confugerint, ac Christianifacati sint, & de Ulphila & Athalarico, & iis quæ inter eos acta fuerunt, & quomodo Ariana lue infecti sunt.

CAPVT XXXVII.

HAC oratione à Themistio habita, imperator, etsi factus animo aliquantò mansuetior, non tam acerba aduersariis, ut antea, supplicia irrogauit, non tamen iram suam contra sacerdotes accensam penitus restinxisset, nisi curæ de Rep. sibi iniectæ fuissent impedimento, quò minus ad eiusmodi scelera suum studium & operam conferret. Nam Gotthi, qui trans Istrum fluuium antè habitabant, & aliis imperabát Barbaris, ab Hunnis inde exacti, in fines Romanorum uenere. Hæc autem Hunnorù gens Thracibus & Gotthis, qui ad Istrum accolunt, ante hoc tempus fuerat omnino incognita. Hicque omnes minimè intelligebant se vicina inter se loca incolere, propterea quod lacus maximus inter eos interiectus erat: sed singuli terræ, quæ lacum attingebat, extremam oram fuisse illius partis orbis, in qua ipsi habitabant, & nihil deinceps esse, præter mare, & aquam arbitrabantur. Verùm forte fortuna bos cætro percitus, lacum transmittit, sequitur bubulcus. Qui cum terram trans lacum vidisset, tribulibus suis nuntiat. Sunt alij, qui dicunt, ceruum quibusdam Hunnis uenantibus, cum per lacum ab illis fugeret, monstrasse viam, cuius extrema pars aqua operata fuit. Eos autè lacu transmissis, regionè tū ob cæli temperationè, tū ob bonitatè soli ad agriculturam idonei magnopere admiratos, reuertisse, & gentis suæ principi, quæ aspexerant, nuntiasse. Primò igitur exigua militum manu de viribus Gotthorum fecisse periculum, postea autem cum omnibus copiis illos aggressos, prælio deuicisse, & omnem eorum regionem occupasse. Gotthos verò, quos persequebantur, in Romanorù fines transiisse, & Istro fluuio traiecto, misisse legatos ad imperatorem: pollicitos esse se de reliquo Romanis socios futuros, sibi cõcedi, ut quo in loco uellent, habitare possent, orauisse

orauisse. Eius legationis principatum obtinuisse Vlphilá episcopum. Quæ res cum ipsis successisset ex sententia, libera permissa potestate, Thraciam incoluisse. Haud a deo diu post, seditione intestina inter eos conflata, bipartitò diuisos esse. Atque alteri factioni Athalaricum, Phritigernem alteri præfuisse. Prælio igitur inter eos cõmisso, Phritigernes, re malè gesta, auxilium à Romanis petiisse: Quod cum imperator Valens ei concessisset, & milites Romanos, qui erant in Thracia, ei subsidio venire permisisset, prælio redintegrato, victoriam consecutus esse, & Athalaricum cum suo exercitu in fugam vertisse. Atque quò gratiam Valenti referret, & se ei in omnibus rebus amicissimum fore confirmaret, se eius de fide & religione sententiæ addixisse: persuasisseq; barbaris, sibi subiectis, vt eadem sentirent. At verò non istam solum causam fuisse puto, cur vniuersa Gotthorum gens ad hoc tempus vsque Arianis adiuncta sit, sed quòd Vlphilas eorum episcopus, licet in initio ab ecclesia catholica nihil dissentiret, tamen post, regnante Constantio per inscitiam, vnà cum Eudoxio & Acacio, vtpote ex episcoporum numero, qui in Concilio Nicæno conuenerant, Concilio Constantinopoli habito interfuit. Qui simul vt eò venit, dicitur, cum principes sectæ Arrianæ cum eo de religione disseruissent, essentque polliciti, legationem ei apud imperatorem ex sententia confectam fore, si modò se ipsorum opinioni vellet addicere, vel necessitate compulsus, vel quòd eam de Deo opinionè meliorem iudicaret, communioni Arianorum se adiunxisse, & totam suam gentem ab ecclesia catholica separasse. Nam Gotthi ab eo doctore ad pietatem & verum Dei cultum amplectendum instituti, & per eum ad mansuetiores mores traducti, in omnibus rebus facilè eius consilio paruerunt: pro certo persuasi, nihil ab eo vel dici improbè, vel fieri, sed omnia ad vtilitatem eorum, qui ardenti pietatis studio flagrabant, transigi. Quinetiam maximum dedit suæ virtutis specimen, infinita pericula pro religione Christiana tum subeundo, cum idem ipsi Barbari Gotthi, quos diximus, adhuc religionem Gentilium coluerunt. Primus præterea fuit, qui literas apud eos inuenerit, literasq; sacras in pa-

11
SOZOMENI HISTOR.

trium sermonem conuerterit. Quare quòd Barbari pre-
 pe Istrum omnino sectam Arrianam sequebantur, hæc qui-
 dem causa fuit. Per idem tempus magnus numerus eor-
 rum qui Phritigerni parebant, propter Christum marty-
 rio è medio sublatis sunt. Nam Athalaricus, cum Viphil-
 las multos eius ditioni subiectos ad religionem Christi de-
 duxisset, iniquo animo ferens, perinde quasi auita & pa-
 tria religio nouata fuisset, eorum complures multis ac va-
 rijs multauit supplicijs: quorum pars in iudicium addu-
 cta, cum viriliter & magno animo fidem Christi defen-
 disset, interfecta est, pars nulla pro se habita oratione, tru-
 cidata. Siquidem fertur eos, quibus huius rei conficien-
 dæ negocium Athalaricus imposuerat, statuatam quandam
 in curru collocatam per singula Christianorum taberna-
 cula circumduxisse, iussisseque ut eam adorarent, eiq; ho-
 stias immolarent. Quod cum facere recusassent Christiani,
 tabernacula cum ipsis hominibus incendio absum-
 psisse. Porro aliam cladem hac multo miserabiliorem
 eodem tempore quoq; accidisse accepi. Nam multi tum
 viii, tum mulieres (quarum aliæ pueros secum aduexe-
 rant, aliæ infantes recens natos, & adhuc sugentes vbera)
 violentiæ eorum, qui ipsos ad sacrificandum cõpellebant,
 succumbentes, ad tabernaculum ecclesiæ, quæ ibi fuit, pro-
 fugerunt. Qui omnes, tabernaculo illo à Gentilibus in-
 censo, pariter extincti sunt. Non longo tempore post,
 Gotthi ad mutuam fuere inter ipsos concordiam addu-
 cti: qui insolentia elati, Thraces grauibus afficere incõ-
 modis, vrbes eorum & pagos vastare cõeperunt. Qua re au-
 dita, Valens, experientia rei, quantum errasset, edoctus
 est. Nam cum putaret Gotthos, utpote semper in ar-
 mis exercitatos, tum sibi, tum subiectis suis vtilis fore, co-
 pias tum Romanas contempsit, & pro militibus, qui ex vr-
 bibus & pagis Romanorum conscribi solebant, aurum ex-
 egit. Verùm de spe depulsus, relicta Antiochia, prope-
 re Constantinopolim contendit. Quo quidem tempore
 persecutio ab illo contra orthodoxos excitata, sopita est.
 Mortuo autem Euzoio, Theodorus in eius locum suffe-
 ctus, Arianis præfuit.

De Ma

De Mauia Saracenorum regina, & quod Moses eorum episcopus fœdera quę inter illos & Romanos rupta fuerant, institutionem à Christianis accipiens, rursus instaurauit, & narratio quędam de Ismaelitis & Sarracenis, & eorum diis & quomodo à Zacomio eorum principe, vt Christi fidem amplecterentur primum inducti sint.

CAPVT XXXVIII.

PER idem tempus, mortuo Saracenorum rege, rupta sunt cum Romanis fœdera. Nam Mauia eius coniux imperium illius gentis administrans, Phœnicum, & Palæstinorum vrbes, vsque ad Aegyptios, qui partem illam, quę Arabium dicitur, incolunt, ad Leuam cum Nilum aduerso flumine nauiges, vastauit. Neque bellum erat leue, quale à muliere parari putaretur, sed grauitur, vt ferunt, & inuictio animo ab ea cum Romanis pugnatū est: adeo vt præfectus militum in Phœnicia, à duce omnium equestrium & pedestrium copiarum in Oriente auxilium peteret: duxque se ad id vocatum rideret, & cum qui se vocauerat, à pugna abstinere faceret, & tamen cum expeditionem contra Mauiam hostem fecissent, in fugam verterentur, & argē auxilio præfecti militum in Palæstina & Phœnicia salui euaderent. Nam simul vt eum venisse in discrimen vidit, extra pugnam, id quod ille iusserat, in expeditione illa cōsistere stultum putauit. Itaque properè occurrit Barbaris, atque ei opportunitatem fugę totius capiendę suppeditauit: illeque ipse etiam pedē referens, inter fugiendum iaculatus est, & hostes à tergo urgentes telis repulit. Ista quidem cum multi ex illius loci incolis adhuc commemorant, tum apud Saracenos in cantibus recitantur. Cum autem bellum ingrauesceret, videbatur necessarium legatos ad Mauiam de pace mittere. Quam quidem fama est legatis respondisse, se nullo modo fœdera cum Romanis percussuram, nisi Moses, qui in solitudine finitima vitam agebat monasticam, vir tum ob piam viuendirationem, tum ob signa diuina & miracula ab eo adita in-

SOZOMENI HISTOR.

signis, suæ gentis crearetur episcopus. Itaque præfecti militum, qui ista renuntiabant, imperatoris iussu comprehendunt Mosem, & ad Lucium deducunt. Moses verò, præsentibus magistratibus, & multitudine in vnum coacta, nolli, inquit, me creare episcopum: siquidem ne nomen quidem, nedum liquorem episcopalem dignè ut meretur viribus sustinere Valeo. Quòd si verò mihi hoc minus, cum sim eo plane indignus, Dei voluntate deferatur, eum, qui est cœli & terræ opifex, testor, quod tuas manus sanguine & cruore sanctorum virorum resperfas mihi nõ impones. Tum Lucius, si adhuc, inquit, quæ sit mea fides, ignores, & tamen me antequam eam habeas perspectam, detestaris, iniuriam facis: sin autem de ea ab his, qui me falso insimulant, certior factus sis, nihilominus tamen à me de illa auditò, & meorum verborum tu ipse iudex esto. Imò verò inquit Moses, quæ sit tua fides, mihi planè minimè obscurum est: atque cuiusmodi sit, etiã testes sunt episcopi, presbyteri, & diaconi, qui per te in exilium pulsati sunt, & metallorum venis effodiendis diuexati. Tu igitur has res dei notas existimas, quæ sunt omnino à Christo, & ab illis, qui rectè de Deo sentiunt, alienæ? Quæ cum dixisset, iurassetque se nunquam à Lucio velle episcopum creari, magistratus Romani, reiecto Lucio, eum ad episcopos, qui iam tum aratem in exilio degebant, rectà deducunt. A quibus Moses creatus episcopus, ad Saracenos se contulit: quibus cum Romanis fœdere coniunctis, episcopatu ibi perfungitur, & perpaucis ibi repertis, qui religionem Christianam profitebantur, multos ipse ad eam profitendam traduxit. Hæc quidem gens ab Ismaele filio Abrahami duxit originem, nomenque accepit: & propterea veteres à progenitore eos Ismaelitas appellabant. Verùm quo spiritus generis maculam, & ignobilitatem Agar matris Ismaelis (serua enim fuit) penitus oblitterarent, se Saracenos, velut à Sara coniuge Abrahami prognatos nominarunt. Qui genere inde ducto, omnes more Hebræorũ circunciduntur, & à carne suilla abstinent, multosque alios Iudeorum ritus observant. Quòd autem omnino eisdem legibus & viuendi institutis non utantur, vel temporis longinquitate tribuendũ est, vel quòd gètibus finitimis permixti sunt.

Nam

Nam Moyſes multis poſt ſeculis natus, ſolis Hebræis, qui ſunt ex Aegypto egreſſi, leges dedit: & vicini eorum, qui vt credibile eſt, valde erant ſuperſtitioſi, auitam viuendi diſciplinã ab Iſmaele deriuatam (ex cuius vnus præſcripto veteres Hebræi ante leges à Moyſe cõditas vitam moderati fuerãt, inſtitutiſq; nõ ſcriptis vſi erãt) proſus corruerunt. Porro eadẽ, quæ vicini, demonia colentes, eoſdem illis tribuẽtes & honores & noĩa, cauſam cur à patrijs & auitis legibus deſciuerint, in ſimilitudinem religionis, quã cũ Vicinis habebant, tranſtulerunt. Eodem accedit tempus loquinqum interiectum, quod, vti aſſolet, alia obruit obliuione, alia vt colerentur perfecit. Poſtea verò nõnulli eorum cum Iudæis congreſſi, didicere, vnde originem traxerant: & ita ad cognitionem reuenerunt, ſeque inſtitutiſq; legibus Hebræorum. Ex quo quidem tempore hæcenus, complures apud eos Iudæorum viuendi diſciplinã ſecuti ſunt. Neque certè diu ante regnum imperatoris, quo de in præſentia agimus, fidẽ Chriſti receperunt. Ad quam deducti ſunt conſuetudine ſacerdotum & monachorum ſibi genere cõiunctorum, qui in ſolitudinibus vicinis monaſticam colebãt diſciplinã: homines quidẽ & pia vita, & miraculis nobilitati. Fertur etiã id tẽporis gẽtẽ quãdã vniuerſã ad religionẽ Chriſtianã traductã, Zocomo eius principe et rectore tali de cauſa baptizato. Iſte cũ ſobolis omnino expers eſſet, ad monachũ fama illius adductus venit, vti cũ eo colloqueretur: apud quẽ de ſua calamitate grauiter cõqueri cœpit. Siquidẽ tum ſaracenis, tũ omnibus alijs credo Barbaris liberos procreare permagnũ æſtimari ſolet. Monachus autem iubet enim bono animo eſſe, & precibus deo adhibitis, eũ dimittit, pollicitus pro certo eum filium habiturũ, ſi modò in Chriſtum crederet. Vbi verò deus promiſſum re ipſa præſtiterat, & filius Socomo natus erat, ipſe baptiſmatis myſterio initiatus eſt, ſuosq; ſubiectos ad idem ipſum induxit. Ex quo tempore hanc gẽtẽ & opulẽtã fuiſſe, & adeo numeroſam, vt tũ Perſis, tum alijs Saracenis terrorem iniiceret. Quo modo igitur Saraceni initio ad fidẽ Chriſti deducti fuerint, & quæ de primo eorum epifcopo acceperimus, ſit à nobis ad hũc modum commemoratum.

Quòd

SOZOMENI HISTOR.

*Quòd Roma reuersus Petrus, Aegypti ec-
clesias pulso Lucio obtinuit, & de Va-
lenti contra Barbaros expe-
ditione. CAP. XXXIX.*

Concilii Nicæni fautores qui ciuitates incolebant, animis denuò confidere cœperunt, & maximè omnium Alexandrini, qui sunt in Aegypto. Nam Petro tum Roma cum literis Damasi, quæ & decreta concilij Nicæni, & Petri creationem confirmabant, reuerso, ecclesias tradiderunt. Lucius autem inde electus, Constantinopolim nauigauit. Valenti verò, vt est verisimile, cuius implicato vim in istos inferendi otium minimè suppetebat. Nam simul vt venit Constantinopolim, apud populum tum in suspicionem, tum in odium vocatus est. Si quidem Barbari & Thraciam populati, & vsq; ad suburbia progressi, iam ipsa vrbis mœnia, nemine prohibente, oppugnare aggressi sunt. Quibus de rebus ciues grauer animis commoti, imperatori, quòd non restitit hostibus, sed bellù gerere distulit, crimini dabant, dissipabátq; rumorem hostes ab illo ad vrbem deductos fuisse. Tandè verò, cum ludis Circensibus interesse videbát, palà contra eù, vt pote reip. salutè còrènentè, vociferari, & arma postulare cœperunt, vt illi ipsi cù hoste còlligere possent. Itaq; Valens his affectus còtumeliis, ad bellù cum Barbaris faciendù proficiscitur: minatur, si redeat, se populù tū harù contumeliarù causa, tum quòd antè Procopio tyranno se adiunxerant, probè vlturum.

De sancto Isaacio monacho, & eius in Valentem vaticinio, & quòd fugiens Valens, at in domuncula quadam delitescens, ibidem incendio extinctus animam efflauit.

CAPVT XL.

Egredienti illi ex vrbe Constantinopoli obuiam fit Isaacius monachus, vir cum aliis in rebus spectatus, tum in periculis pro Deo contemnendis egregius, sicque eum affatur: redde, ò imperator, orthodoxis, qui fidè à còcilio Nicæno traditã seruãt, ecclesias, quæ illis abstu-
leris,

leris, eris que in bello victor. Imperator autē ei vehemēter stomachatus, iussit comprehendi, inque custodia teneri usque ad reditum, quō pœnas pro facinore admissio ab eo sumeret. Cui respondens Isaacius, non es, inquit, reuersurus, nisi ecclesias reddideris. Quod quidē ita euenit. Nam ut primum cum exercitu egressus est, Gothi qui cum eo erant ab hostibus in fugam conuersi, pedem retulerunt. Ille autem abscedēs relicta Thracia, venit Adrianopolim. Cum verò non longē abesset ab hostibus, qui in loco tuto castra posuerant, celerius aliquatō, quā debuerat, praelio cum illis congregitur, antē animo neutiq̄ complexus vel quo modo, vel versus quam partem exercitum instrueret. Quare equitatu eius disperso, & armatis in fugam coniectis, hostes eum persequuntur: ille inter fugiendum de equo defiliens, cum paucis, qui eum comitabantur, in quandam paruam domum vel turrim correpsit, ibique deliuit. Barbari autem currunt post eum, quō hominem cōprehendant: & paulō longius insequentes, domum, in qua erat, prætergressi sunt. Nam haudquaquē suspicabantur. eū ibi latitare. Iam verò cū maior pars Barbarorū eū locū præterisset, & pauci iā à tergo reliqui essent, quidā eorū, qui erant cum Valente, tela rursus in eos, qui fortē pertūsibant coniciunt. Illi ea de re clamare: hic Valens est. Quod cum illi, qui propius fortē aberant, audiuisent, clamore cum antē, tum post, sublato, his, qui erant proximi, rem significabant: adeō ut breui hostes, qui longius abessent, audiuerint, in vnumque omnes celeriter cōuenerint. Domo igitur circumfessa, & magna lignorum strue comportata, ignem iniciunt. Flamma autē secundo vento fortē delata, totam materiem peruasit, pariterque res in domo repositæ flammam conceperunt, quæ & imperatorem ipsum, & eius comites incendio absumperunt. Mortuus est igitur Valens circiter quinquagesimum ætatis suæ annum, cū iam tredecim annos vnā cum fratre, tres autem postea imperium administrasset.

SEXTI LIBRI FINIS.

AMPLISSIMO

VIRO AC REVERENDO

IN CHRISTO PATRI AC

DOMINO, DOMINO LAM-

BERTO HANKART, COENO-

bij Gemblacensis Abbati Digi-

nissimo, Domino ac Ma-

cenati suo vnico

colendo.

S. P. D.

Vam necessaria sit omnibus Chri-
stianis, in primis autem hominibus
Religiosis Historia sacra cognitio,
nō est Abbas dignissime cur scien-
ti tibi multis declarem, cum tu, vt
integritate vitæ, ita & rerum ec-
clesiasticarū cognitione maioribus

tatis laudatissimis pulcherrimè respondeas: Itaque cum
celeberrimus Typographus Arnoldus Birckmannus d
me perisset, vt vltimos hosce tres libros Hermie Saxome
ni, quos Historia ecclesiasticæ recens interpretes Iohannes
Christopherson reliquis omnibus iam translatis morte
præuentus absoluerenon potuit, ex Græco in Latinum
conuerterem, dandum hoc Birckmanni erga me bene
uolentiæ, dandum manibus Christophersoni, dandū de-
nique Reipub. ecclesiasticæ putauit: Accepi igitur hanc
prouinciam, & eo quidem libentius, quod in spectro ex-
emplari Græco per Christophersonum emendato, intel-
ligerem, alium nō emulandi studio, sed sincero veritatis
amore ductum post superiores eius interpretes hoc opus
de integro transferendum suscepisse: Nam cū tribus præ-
stan-

Santissimis manu descriptis exemplaribus, Vaticano, di-
 co, Veneto ac Florentino potitus esset, facta eorum ad ex-
 emplar vulgatum diligenti collatione, passim depravata cor-
 rexit, luxata restituit, defecta supplevit. quibus remedijs
 destitutas aliorum translationes multis in locis truncas
 ac laceras, in multis absurdas ac falsas esse, nemo nega-
 re potest: Sed de Christopheroni laudibus plura dicent,
 qui in opus uniuersum praefaturi sunt. Ego illius in-
 stitia magnopere adiutus, in hisce tribus libris conuertens
 dis praestiti quod potui, ac spero meam operam studiosis
 non ingrati fore: Caterum cum ignorem quo confi-
 lio tunc declaranda suae translationis praestantia usu-
 rus fuerit, mihi placuit exemplaris Graeci diuersitates,
 ut ab illo accepi, ad calcem versionis meae subiicere: par-
 tim, ut lectori fidei meae constet ratio, partim, ut ex
 his paucis colligat studiosus, quantum lucis ad verita-
 tem toto opere Christopheronus attulerit: Hoc igitur quae
 quid est opella mea Reuerende Pater, gratitudinis er-
 go tibi dedicare placuit. non solum, quod his te non dif-
 ficile praebueris, qui me ignotum tibi commendarunt,
 verum etiam quod instructissime Bibliotheca tua copiam
 mihi tam benignè feceris: sed te quidem studiosis libenter bene
 facere minus mirum est. Cui ut natura ad humanitatem
 propensa, ita etiam professionis institutum diligentius contigit.
 Fuit enim hoc vestro ordini ab ipso inde Benedicto quasi
 patrium, ut in propaganda literarum studia velut in pos-
 sessionem suam assidue praeceteris incumberet. Quid
 quidem, si non aliunde, vel ex conuentus vestri historis a-
 bunde patet, in quo vno doctissimi viri paene infiniti
 claruerunt, & supersunt etiam hodie non pauci, inter
 quos estis, qui te proximo dignitatis gradu consequitur
 cenobij

cenobij

cenobij tui prior dignissimus frater Iohannes a Passa-
ra, cuius eruditissimi commentarij in Psalmos dauidi-
cos magno pietatis fructu omnium manibus reuerunt. Tu
igitur quod ad te attinet, ut monasticam disciplinam more
maiorum ratam conseruas, ita etiam prospicis, ut non solum fra-
tres tui sint quam eruditissimi, sed etiam, ut veterum scri-
ptorum codices antiqui, quorum magna apud te est co-
pia, ad promouendam Reip. literariam eruditioem euoluendi
concedantur, eaque de causa eruditissimum pientissimumque
virum Fr. Ludouicum Sonbecum Bibliotheca tua prese-
ctum constituisi, qui pro singulari prudentia atque dilige-
ntia sua tum codices ipsos in ordinem redigere, tum quid cuiusque
vel negandum vel concedendum sit, pro cuiusque dignitate iudicari
cave potest. Cum itaque ex usu Bibliothecae tuae tantum eno-
lumēti ad studia mea redundarit, quantum sancte Deo
humanioris literaturae incrementum breui publice decla-
rabit, hoc mea erga te gratitudinis qualecunque testimo-
nium extare volui. Non quidem, ut eo me liberatum, sed ut
ad maiora deinceps praestanda tibi obstrictum esse decla-
rarem. Cuius promissi mei sponsor, uti confido, esse non graua-
bitur idem, qui me tibi commendare dignatus est amplissi-
mus vir ac Reuerendus in Christo pater D. Philippus
Hofdenius, S. Gertrudis Abbas Louanij, & eiusdem uni-
uersitatis Conseruator dignissimus, mi suo merito sem-
per obseruandus. Ea conditione si boni consulueris id quod
offerro, erit cur magnopere gaudeam. Deus Opt. Max. Am-
plitudinē tuam semper in maius ac melius augere digne-
tur: Louanij pridie Calendas Iunij Anno. 1567.

Tuae Amplitudi. famulus deditiss.
Suffridus Petrus Leouardienfis
Frisius.

HER-